

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4583

[6036]-SODL-1001

M.Com. (Part - I)

**101 : MANAGEMENT ACCOUNTING & FINANCIAL ANALYSIS
AND CONTROL
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All Questions are Compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*
- 3) *Use of Calculator is allowed.*

Q1) A) Fill in the blanks (Any Five): [5]

- a) _____ Accounting focuses on providing information to take internal decisions.
- b) _____ Costing method, assumes that all units produced during a period have same cost per unit.
- c) Sum total of all Current Assets is known as _____.
- d) _____ Statement is prepared to analyze company's financial structure (cash flow or fund flow).
- e) _____ Statement shows uses and sources of fund (cash flow or fund flow).
- f) _____ Budget is prepared to estimate the number of units to be produced.
- g) EPS stands for _____.

B) State whether the following statement is True or False (Any Five): [5]

- a) Sales Commission is not a part of product cost.
- b) Contribution is the difference between sales and variable cost.
- c) Redemption of bonds is considered as cash outflow from financing activities.

P.T.O.

- d) Reserves and Surplus is a component of equity shareholders funds.
- e) Preliminary expenses are to be considered as fictitious assets.
- f) Quick ratio is also known as acid test ratio.
- g) A company's financial leverage is measured using 'debt equity ratio'.

Q2) Attempt any Five from the following: [25]

- a) Explain the limitations of Management Accounting.
- b) What are the benefits of fund flow statement?
- c) Prepare format of cash flow statement (Direct or Indirect)
- d) What do you mean by Break Even Analysis?
- e) Discuss the benefits of Marginal Costing.
- f) What are the advantages of Cash Flow Statement?
- g) Write short notes on Profitability Ratios.

OR

- a) Following are the balance sheets of 'X' Company Ltd. as on 31st March.[10]

Balance sheet as on 31st March ...

Liabilities	2022 (Rs.)	2023 (Rs.)	Assets	2022 (Rs.)	2023 (Rs.)
Equity Share Capital	3,50,000	4,00,000	Land	3,50,000	3,50,000
Retained Earnings	1,50,000	1,80,000	Furniture	2,00,000	2,25,000
Bank Term Loans	1,40,000	1,00,000	Inventory	1,24,000	1,60,000
Bank Overdraft	1,26,000	1,00,000	S. Debtors	1,00,000	1,20,000
Bills Payable	90,000	1,20,000	Cash	82,000	45,000
	8,56,000	9,00,000		8,56,000	9,00,000

Prepare Comparative balance sheet from the above data.

- b) Following is the balance sheet of XYZ Company Ltd. as on 31st March 2023 [15]

Balance sheet as on 31st March ....

Liabilities	Rs.	Assets	Rs.
Share Capital	5,00,000	Land & Building	6,00,000
Reserves	1,50,000	Plant & Machinery	2,07,000
8% Debentures	2,30,000	Furniture	92,000
Long term liabilities	1,14,000	Sundry Debtors	1,24,000
Bank Overdraft	1,26,000	Stock	1,10,000
Sundry Creditors	92,000	Cash & Bank Balance	85,000
Income Tax Payable	18,000	Prepaid Expenses	12,000
	12,30,000		12,30,000

From the above balance sheet, Calculate:

- i) Current Ratio
- ii) Liquid Ratio
- iii) Debt-Equity Ratio
- iv) Fixed Asset to Working Capital Ratio
- v) Total Asset to Shareholders Fund Ratio

Q3) Attempt any Five from the following: [25]

- a) Explain the Functions of Management Accounting.
- b) Write a short note on Zero Base Budgeting.
- c) Write a note on Limitations of Management Accounting.
- d) Differentiate between Common size and comparative statements.
- e) Differentiate between cash flow and fund flow statement.
- f) State the advantages and limitations of Trend Analysis.
- g) Explain different types of Working Capital?

OR

- a) C Ltd. provides you with the following information. [10]

Total Sales - Rs. 2,00,000 ; Variable cost - Rs. 1,20,000 ;

Fixed cost - Rs.30,000

You are required to calculate:

- i) Profit Volume Ratio
  - ii) Break Even Sales
  - iii) Margin of Safety
  - iv) Profit when sales are Rs.3,60,000
- b) Prepare a flexible budget for overheads at 70% and 90% capacity from the following available data (at 60% capacity). [15]

Variable overheads: At 60% capacity (Rs.)

Material 18,000

Labour 6,000

Semi-variable overheads:

Electricity: 40% Fixed 30,000

Repairs: 20% Variable 3,000

Fixed overheads:

Depreciation 16,000

Insurance 4,000

Salaries 16,000

Q4) Write Short Notes (Any Two): [10]

- a) Solvency Ratio.
- b) Cost Accounting.
- c) Analysis of Financial Statement.
- d) Cash Flow Statement.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4496

[6036]-SODL-1002

[Total No. of Pages : 4

M.Com. - I

**102 - A : STRATEGIC MANAGEMENT AND
INDUSTRIAL ECONOMICS
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicates full marks.*

Q1) A) Attempt any five out of seven from the following. [5×1=5]

- i) What are the means by which long-term objectives will be achieved?
  - a) Strategies
  - b) Policies
  - c) Strength
  - d) Opportunities
- ii) Marketing strategy is a _____ type of strategy.
  - a) business level
  - b) Growth strategy
  - c) corporate strategy
  - d) Functional strategy
- iii) Buying another company by one company means.
  - a) Joint venture
  - b) Acquisition
  - c) Amalgamation
  - d) Merger
- iv) Strategic Management handles.
  - a) external issues
  - b) Management issues
  - c) internal issues
  - d) administrative issues
- v) Industrial economics is that branch of _____
  - a) Micro Economics
  - b) Macro Economics
  - c) Business Economics
  - d) Indian Economics
- vi) Industrialisation has major role to play in the economic development of the _____
  - a) Underdevelopment countries
  - b) Backward Countries
  - c) Developing Countries
  - d) Developed Countries
- vii) Raw material productivity can be increased by _____
  - a) Proper choice of design
  - b) Reuse of Material
  - c) Scrap Control
  - d) All of the above

P.T.O.

B) Match the following. [5]

Group A	Group B
i) Corporate Level	a) Michael Porter
ii) Value chain analysis	b) Resources Analysis
iii) Financial Resources	c) Vision Statement
iv) Mission Statement	d) Performance benchmarking
v) Benchmarking	e) Levels of Strategy

Q2) Attempt any Four from the following. [20]

- Explain the Strategic Management Process.
- Explain the concept of Resource Analysis in Detail.
- What is a Management Information System (MIS)?
- Write a short note on productive efficiency.
- Write short notes on American Depository Receipts (ADR).
- Describe the Levels of strategy.

Q3) Attempt any Four from the following. [20]

- Explain the role of the Board of Directors in strategic Management.
- Explain in detail the Mission statement.
- State the term Corporate Social Responsibility.
- Describe the Adaptive approach in Strategic Management Process.
- Describe the concept of the Organizational life cycle.
- Explain in detail the stability strategy.

Q4) Attempt any Two from the following. [20]

- Discuss the functioning of private and public sector banks in the area of industrial finance.
- Explain in detail the Concept of Corporate Governance.
- Explain Deming's Fourteen Points of Quality Management.
- Critically analyse Alfred Weber's theory of industrial location.

Total No. of Questions : 4]

P4496

[6036]-SODL-1002

M.Com. - I

102 - A : STRATEGIC MANAGEMENT AND
INDUSTRIAL ECONOMICS

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) अ) खालील प्रश्नांना योग्य पर्याय द्या.

[5×1=5]

- i) कोणत्या प्रकारे दीर्घकालीन उद्दीष्टे साध्य केली जातात ?
अ) व्यवहाराची ब) धोरणे
क) सामर्थ्य ड) संधी
- ii) विपणन व्यवहाराची ..... प्रकारची व्यवहाराची आहे.
अ) व्यवसाय पातळी ब) वाढ पातळी
क) व्यावसायिक धोरण ड) कार्यात्मक व्यवहाराची
- iii) एका कंपनीद्वारे दुसरी कंपनी खरेदी करणे म्हणजे.
अ) संयुक्त स्कंदमंडळ ब) संपादन करणे
क) एकीकरण ड) विलीनीकरण
- iv) ..... व्यवहारात्मक व्यवस्थापन हाताळते.
अ) बाह्य समस्या ब) व्यवस्थापकीय समस्या
क) अंतर्गत समस्या ड) प्रशासकीय समस्या
- v) औद्योगिक अर्थशास्त्र ही ..... ची शाखा आहे.
अ) सूक्ष्म अर्थशास्त्र ब) समग्रलक्षी अर्थशास्त्र
क) व्यवसाय अर्थशास्त्र ड) भारतीय अर्थशास्त्र
- vi) ..... देशांच्या आर्थिक विकासात औद्योगिकीकरणाची मोठी भूमिका आहे.
अ) अविकसित ब) मागासलेल्या
क) विकसनशील ड) विकसित
- vii) कच्चा मालाची उत्पादकता ..... ने वाढवता येते.
अ) डिझाइनची योग्य निवड ब) साहित्याचा पुनर्वापर
क) वस्तू नियंत्रण ड) वरील सर्व

ब) योग्य जोड्या जुळवा.

[5]

गट अ

गट ब

i) कॉर्पोरेट स्तर

अ) मायकेल पोर्टर

ii) मूल्य साखळी विश्लेषण

ब) संसाधन विश्लेषण

iii) वित्तीय संसाधने

क) दूरदृष्टी वाक्य

iv) ध्येय वाक्य

ड) कामगिरी बेंच मार्किंग

v) बेंच मार्किंग

इ) व्यूहरचनेचे स्तर

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[20]

- अ) धोरणात्मक व्यवस्थापन प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- ब) संसाधन विश्लेषणाची संकल्पना तपशीलवार सांगा.
- क) व्यवस्थापन माहिती प्रणाली (MIS) म्हणजे काय?
- ड) उत्पादक कार्यक्षमतेवर एक छोटी टीप लिहा.
- इ) अमेरिकन डिपॉझिटरी रिसीट्स (ADR) वर टीप लिहा.
- फ) व्यूहरचनेच्या स्तरांचे वर्णन करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[20]

- अ) धोरणात्मक व्यवस्थापनामधील संचालक मंडळाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) ध्येय वाक्याचे तपशीलवार वर्णन करा.
- क) व्यवसायाची सामाजिक जबाबदारी ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ड) व्यूहरचना व्यवस्थापन प्रक्रियेतील अनुकूल दृष्टिकोनाचे वर्णन करा.
- इ) संस्थात्मक जीवन चक्राच्या संकल्पनेचे वर्णन करा.
- फ) स्थिरता व्यूहरचनेचे/धोरणाचे तपशीलवार वर्णन करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[20]

- अ) औद्योगिक वित्त क्षेत्रात खाजगी आणि सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांच्या कार्याची चर्चा करा.
- ब) कॉर्पोरेट गव्हर्नन्स ही संकल्पना सविस्तरपणे सांगा.
- क) डेमिंगचे गुणवत्ता व्यवस्थापनाचे चौदा मुद्दे स्पष्ट करा.
- ड) आल्फ्रेड वेबरच्या औद्योगिक स्थानाच्या सिद्धांताचे सविस्तरपणे विश्लेषण करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4497

[Total No. of Pages : 3

[6036]-SODL-1003
M.Com. (Part - I)
102B : STRATEGIC MANAGEMENT & BUSINESS
STATISTICS
(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) A) Attempt any Five from the following : [5]

- i) An orderly set of data arranged in accordance with their time of occurrence is called :
  - a) Arithmetic series
  - b) Harmonic series
  - c) Geometric series
  - d) Time series
- ii) Secular trend can be measured by :
  - a) Two methods
  - b) Three methods
  - c) Four methods
  - d) Five methods
- iii) If the mean and variance of binominal distribution are 5 and 4, respectively, the value of n is :
  - a) 25
  - b) 10
  - c) 15
  - d) 20
- iv) Which of the following is not a major element of the strategic management process?
  - a) Formulation strategy
  - b) Implementing strategy
  - c) Evaluating strategy
  - d) Assigning administrative tasks
- v) The primary focus of strategic management is
  - a) Strategic analysis
  - b) The total organisation
  - c) Strategy formulation
  - d) None

P.T.O.

- vi) Strategic Management handles
  - a) External issues
  - b) Administrative issues
  - c) Internal issues
  - d) Management issues
- vii) The word tactics is most likely to be associated with
  - a) Business strategy
  - b) Corporate strategy
  - c) Operational strategy
  - d) All of the above

B) Match the following : [5]

Group A	Group B
i) Height of individuals in a population	a) Normal distribution
ii) Daily sales of retail store	b) Weibull distribution
iii) Lifetimes of electronic devices before they fail	c) Exponential distribution
iv) Number of defects in a production line	d) Poisson distribution
v) Strength weakness opportunities and threats	e) SWOT

Q2) Attempt any Four from the following : [20]

- a) Write a difference between Business Strategy and Military Strategy.
- b) Write down steps of strategic planning.
- c) Write a short note on Mass Customization.
- d) How will you measure cyclical effect?
- e) Explain discrete probability distribution.
- f) What are the characteristics of normal distribution?

Q3) Attempt any Four from the following : [20]

- a) Differentiate between simple and composite hypothesis.
- b) What are the ways to measure irregular variation?
- c) Explain the techniques of assigning probabilities.
- d) Write a short note on product mix.
- e) Explain the advantages of strategic planning.
- f) Write a short note on six sigma.

Q4) Attempt any Two from the following :

[20]

- a) Describe the different strategies for industry leaders.
- b) Define Strategic Planning? Explain the advantages and limitations of strategic planning.
- c) Define Joint, Marginal and conditional distributions.
- d) Explain chi-square test of “goodness of fit”.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4498

[Total No. of Pages : 3

[6036]-SODL-1004

F.Y. M.Com.

**103 : ADVANCED ACCOUNTING AND SPECIALIZED
AREAS IN ACCOUNTING
(2019 Pattern) (Revised)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) A) Fill in the blanks (Any 5) :

[5]

- a) The concept under which one can sell goods to himself is called _____.
- i) Dual Aspect   ii) Money Measurement
- iii) Business Entity   iv) Realization
- b) GST stands for _____.
- i) Goods and Sales Tax
- ii) Goods and Services Tax
- iii) Goods as well as State Tax
- iv) None of the above
- c) _____ is not a method of calculating Purchase Consideration.
- i) Net Asset Method
- ii) Direct Ascertainment Method
- iii) Net Payment Method
- iv) Super Profit Method
- d) In the Statement of Affairs _____ consists of unsecured creditors.
- i) List A   ii) List C
- iii) List D   iv) List E

P.T.O.

- e) The term _____ means taking over the business of two or more companies by a company newly formed.
- i) Amalgamation   ii) External Reconstruction
 iii) Absorption   iv) Internal Reconstruction
- f) _____ is a liability which may or may not happen.
- i) Current Liability   ii) Contingent Liability
 iii) Short Term Liability   iv) None of the above

B) State whether following statements is True or False. (Any 5)   [5]

- a) Liquidations means winding up of a company.
- b) The term Absorption means taking over of the business of one or more companies by a company already in existence.
- c) IFRS stands for Indian Financial Reporting Standards.
- d) AS -13 deals with Cash Flow Statement.
- e) Goodwill is an Intangible Asset.
- f) Purchase Consideration is the amount payable by the vendor company to the purchasing company.

Q2) Attempt any 4 questions from the following.   [20]

- a) What are the different Accounting Concepts?
- b) Calculate the liquidator's total remuneration using following data: The liquidator is entitled to fixed remuneration of Rs.1000 plus 3% of the assets realized by him only.
- Stock of raw materials realized by bank Rs. 30,000 Stock of finish goods Rs. 80,000, and other assets Rs. 20,000.
- c) Write short note on AS-15
- d) From the following information relating to Adani Ltd. Compute the net asset value of shares as per the net asset value method. 1000 equity shares of Rs. 100 each fully paid up Rs.1,00,000. total net assets Rs. 1,10,000 Investments 10,000 and. Goodwill Rs. 30,000.
- e) What is the GST Tax Structure in India?
- f) What are the objectives of Accounting Standards?

Q3) Attempt any 4 questions from the following. **[20]**

- a) What are the advantages of GST?
- b) From the following information calculate the amount of purchase consideration.
Liabilities Rs. 50,000, debentures Rs. 25,000, current assets Rs 50,000 and Fixed assets Rs 1,50,000.
- c) State the disadvantages of cost plus contract costing.
- d) Discuss the meaning and objectives of IFRS.
- e) Write a short note on Amalgamation Scheme.
- f) Explain the different methods of calculating Purchase Consideration.

Q4) Attempt any 2 questions from the following. **[20]**

- a) Explain in detail the methods of valuation of shares?
- b) X Ltd. went into voluntary liquidation. The following are the details :
Assets Realized Rs.80,000 Liquidators' remuneration Rs. 10,000,
Unsecured Creditors Rs. 34,000. Preference Share Capital is Rs. 34,000.
Equity Share Capital consist of : 1000 shares of Rs. 2 each.
You are required to prepare the "Liquidators Final Statement of Account."
- c) Discuss the salient features of AS-12 Accounting for Government Grants.
- d) Explain the provisions related to registration under GST Act.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4499

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-1005

M.Com. - I

(105) : Information System and E-Commerce Practices and
E-Security and Cyber Laws

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures in right indicate full marks.*

Q1) Attempt any Five out of Seven from the following :

[5 × 2 = 10]

- a) Write four major types of systems.
- b) Define E - commerce.
- c) Write any four benefits of EDI.
- d) What do you mean by digital signature?
- e) What are the types of computer crimes?
- f) What is computer virus?
- g) What is meant by E - Governance?

Q2) Attempt any Four out of Six from the following :

[4 × 5 = 20]

- a) Explain the components necessary for an information system.
- b) What are the advantages and disadvantages of e-commerce?
- c) Explain the basic components of E-SCM.
- d) Distinguish between Internet & Extranet.
- e) What are functions of digital signature?
- f) State the composition of Cyber Appellate Tribunal.

P.T.O.

Q3) Attempt any Four out of Six from the following : **[4 × 5 = 20]**

- a) What are the advantages of having a transaction processing system?
- b) Explain the need and scope of Electronic Data Interchange (EDI).
- c) Explain different types of attacks on computer system?
- d) What are the advantages of an antivirus software?
- e) Explain the need of Cyber Laws & Cyber Security.
- f) State the objectives of India Penal Code Act?

Q4) Attempt any Two out of Four from the following : **[2 × 10 = 20]**

- a) 'E-commerce does not change some fundamental rules of Banking.' Explain.
- b) Elaborate the significance of Information Technology Act,2000. Support your answer giving appropriate example.
- c) Describe briefly about information system and its components required in an organisation.
- d) What is E-cash? Explain the working of e-cash in detail?

Total No. of Questions : 4]

P-4499

[6036]-SODL-1005

M.Com. - I

(105) : माहिती प्रणाली, ई-कॉमर्स प्राक्टीस, ई-सुरक्षा आणि
सायबर कायदे
(2019 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजव्याबाजूचे अंक पूर्ण मार्क दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील सात पैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. [5 × 2 = 10]

- अ) चार प्रमुख प्रकारच्या प्रणाली लिहा.
- ब) ई-कॉमर्सची व्याख्या लिहा.
- क) इलेक्ट्रॉनिक डेटा इंटरचेंज (ई.डि.आय.) चे कोणतेही चार फायदे लिहा.
- ड) डिजिटल स्वाक्षरी म्हणजे काय?
- इ) संगणक गुन्ह्याचे प्रकार लिहा.
- फ) संगणक व्हायरस म्हणजे काय?
- य) ई-शासन म्हणजे काय?

प्रश्न 2) खालील सहा पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा. [4 × 5 = 20]

- अ) माहिती प्रणाली साठी गरजेचे घटक सांगा.
- ब) ई-कॉमर्सचे फायदे व तोटे सांगा.
- क) ई-एस.सी.एम. (E - SCM) चे मुलभूत घटक सांगा.
- ड) इंटरनेट आणि एक्स्ट्रानेट यांच्यातील फरक स्पष्ट करा.
- इ) डिजिटल स्वाक्षरीचे कार्ये स्पष्ट करा.
- फ) सायबर अपिलेट ट्रिब्युनल रचना स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील सहा पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा. [4 × 5 = 20]

- अ) व्यवहार प्रकार प्रणाली (TPS) असल्याचे कोणते फायदे आहेत?
- ब) इलेक्ट्रॉनिक डाटा इंटरचेंज (EDI) ची गरज आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
- क) संगणक प्रणाली वरील हल्ल्याचे विविध प्रकार सांगा.
- ड) अँटीव्हायरस सॉफ्टवेअर फायदे काय आहेत ते सांगा.
- इ) सायबर कायदे आणि सायबर सुरक्षाची गरज स्पष्ट करा.
- फ) भारतीय दंड संहिता कायद्याचे उद्देश सांगा.

प्रश्न 4) खालील चार पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. [2 × 10 = 20]

- अ) 'ई-कॉमर्स बंकींगचे काही मुलभूत नियम बदलत नाही'. स्पष्ट करा.
- ब) माहिती तंत्रज्ञान कायदा, 2000 चे महत्त्व विस्तृत करा. योग्य उदाहरण देऊन तुमच्या उत्तराचे समर्थन करा.
- क) संस्थेमध्ये आवश्यक माहिती प्रणाली आणि त्यातील घटकांचे थोडक्यात वर्णन करा.
- ड) ई-कॅश म्हणजे काय? ई-कॅशच्या कार्याचे तपशिलवार वर्णन करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4500

[Total No. of Pages : 5

[6036]-SODL-1006

F.Y. M.Com.

**107 : ADVANCED COST ACCOUNTING AND
APPLICATION OF COST ACCOUNTING
(2019 Pattern) (CBCS)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any Five out of seven from the following : [5 × 2 = 10]

- a) Define the term Cost Accounting.
- b) What is indirect labour cost?
- c) What do you mean by Overheads?
- d) Define the term Escalation Clause.
- e) Define the term Integral accounts
- f) Mention the four steps in the process of life cycle costing.
- g) What is Target Costing?

Q2) Attempt any Four out of six from the following : [4 × 5 = 20]

- a) Explain the objectives of cost accounting
- b) What are the Essential Characteristics of Process Costing?
- c) What are the Objectives of Departmentalization of overheads?
- d) Material of XYZ are used as follows:
Minimum usage 60 units per week
Maximum usage 160 units per week
Normal usage 150 units per week
Re-order quantity = 620 units
Delivery period = 6 to 8 weeks

Calculate Reorder level, Minimum level and Maximum level.

P.T.O.

e) From the following data given by the Personnel Department, calculate the labour turnover rate by applying :

- i) Separation method
- ii) Replacement method
- iii) Flux method

No. of workers on the payroll:

- At the beginning of the month 1,800
- At the end of the month 2,200

During the month, 10 workers left, 40 persons were discharged and 150 workers were recruited. Of these, 25 workers are recruited in the vacancies of those leaving, while the rest were engaged for an expansion scheme.

f) Smital Electronics Ltd., Nasik, has three Production Depts. Viz. Assembly, Cutting and Mixing, and two Service Depts. Viz. Transport and Power. The following are the total overhead expenses as per departmental distribution summary for the month of march, 2022.

A) Production Depts,:	B) Service Depts,:
Assembly - 2,000	Transport - 760
Cutting - 2,500	Power - 700
Mixing - 3,000	

The expenses of the Service Depts. are charged out on a percentage basis as follows :

Particulars	Assembly	Cutting	Mixing	Transport	Power
Service Dept. Transport	30%	30%	30%	-	10%
Service Dept. Power	20%	20%	30%	30%	-

Prepare a Statement showing the apportionment of Service Dept. expenses to Production Dept. by Simultaneous Equation Method.

Q3) Attempt any Four out of six from the following :

[4 × 5 = 20]

- a) What are the essential Feature of integrated system of accounting?
- b) Explain Advantages of Process Costing
- c) Write a short note on Activity Based Costing (ABC)
- d) The following information is given in respect of process A.

Material Rs-1,000 kgs @ 6 per kg

Labour Rs-5,000 Direct expenses Rs-1,000

Indirect expenses allocated to Process A Rs-1,000

Normal wastage 10% of input

Prepare Process A Account when scrap value of normal loss is nil

- e) The following transactions have been extracted from the books of a company. You are required to make journal entries under (Integrated accounts)
  - i) Purchases of raw materials on cash Rs-2,00,000
  - ii) Carriage inward Rs-2,500
  - iii) Stores issued Rs-2,50,000
  - iv) Productive wages paid Rs-2,04,000
  - v) Unproductive wages paid Rs-72,000
- f) The following information relates to Material No. 1002 the year 2021-22 :
  - Opening stock Rs-25,000
  - Closing stock Rs-15,000
  - Purchases Rs-1,90,000

Calculate stock turnover ratio of Material No. 1002 and give your comments.

Q4) Attempt any Two out of four from the following : [2 × 10 = 20]

- a) Prepare a Statement of Cost from the following information relating to Bajaj Traders, Pune for the year ended 31st March 2023.

Cost of Direct Materials	2,00,000
Sales	4,00,000
Direct Wages	1,00,000
Office Indirect Materials	5,000
Cost of special patterns	40,000
Postage and Telegrams	2,000
Factory Rent and Insurance	5,000
Outstanding Chargeable Expenses	2,000
Carriage Outward	2,500
Interest on Loan	2,150
Printing and Stationery	500
Factory Indirect wages	3,000
Selling on cost	4,000
Travelling salesman's salary	4,000
Factory Indirect Material	1,000
Royalties	8,000
General works overheads	2,000
Bad debts written-off	1,000

- b) Suyog Construction Bherdapur undertook a contract No. 54 for Rs. 4,00,000 on 1st April 2022. They incurred the following expenses during the year 2022-2023.

Materials issued from stores	36,600
Materials transferred from Contract No. 45	3,400
Material directly purchased for the Contract	10,000
Materials in hand on site	2,500
Plant issued for contract	20,000
Wages paid directly	70,000
Architects Fees	3,000
Wages due but not paid	1,000
Direct expenses outstanding	600
Cash received from contractee	1,44,000
Work Certified	1,80,000
Cost of Work uncertified	1,500

Of the Plant and Materials charged to contract. Plant costing Rs. 4,000 and Materials costing Rs. 3,000 were lost. On 31-03-2022 Plant costing Rs 3,000 was returned to stores. Charge depreciation on plant @ 15 % p.a. as per written down value method.

Prepare Contract Account for the year ended 31-03-2023.

- c) Examine types of individual incentive plans.
- d) Define product life cycle. Explain different phases of product life cycle.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4501

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-1007

F.Y. M.Com.

**109 : CO-OPERATIVE MOVEMENT IN INDIA AND
INTERNATIONAL CO-OPERATIVE MOVEMENT**

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Define the following terms (any 5)

[10]

- a) What is NABARD?
- b) What is NCDC?
- c) What is Economic Decentralization?
- d) Capitalism
- e) Communism
- f) Organizational Structure of Co-operatives
- g) Define cooperation

Q2) Write a Short Notes (any 4)

[20]

- a) What is Section 27 of the Maharashtra Co-operative Societies Act?
- b) What is the Maharashtra State Co-operative Appellate Court under Section 149?
- c) What is the procedure followed in the decision making process of a co-operative department?
- d) What is co-operation?
- e) Advantages of Co-operatives in India
- f) Write a short-note on the co-operative movement in Israel.

P.T.O.

Q3) Short Answer Questions (any 4)

[20]

- a) List the main objectives of the National Policy on Co-operatives.
- b) What is the role of a Co-operative Vigilance Office?
- c) What was the main objective of the first Narasimham Committee?
- d) State the role of the International Labour Organization (ILO) in regard to cooperatives
- e) When did the co-operative movement began.
- f) Why were co-operatives successful in China?

Q4) Long Answer Questions (Any 2)

[20]

- a) Examine some of the problems faced by co-operatives.
- b) Discuss the development of the co-operative movement in the United States.
- c) Describe the organization and the objectives of NCHF.
- d) Explain the powers of the Registrar in detail.

Total No. of Questions : 4]

P-4501

[6036]-SODL-1007

F.Y. M.Com.

109 : CO-OPERATIVE MOVEMENT IN INDIA AND
INTERNATIONAL CO-OPERATIVE MOVEMENT

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील संज्ञा परिभाषित करा. (कोणत्याही 5)

[10]

- अ) नाबार्ड म्हणजे काय?
- ब) NCDC म्हणजे काय?
- क) आर्थिक विकेंद्रीकरण म्हणजे काय?
- ड) भांडवलशाही
- इ) साम्यवाद
- फ) सहकारी संस्थांची संघटनात्मक रचना
- य) सहाकाराची व्याख्या करा.

प्रश्न 2) टीपा लिहा. (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियमाचे कलम 27 काय आहे?
- ब) कलम 149 अन्वये महाराष्ट्र राज्य सहकारी अपीलीय न्यायालय काय आहे?
- क) सहकार विभागाच्या निर्णय प्रक्रियेत कोणती प्रक्रिया अवलंबली जाते?
- ड) सहकार म्हणजे काय?
- इ) भारतातील सहकारी संस्थांचे फायदे
- फ) इस्रायलमधील सहकारी चळवळीवर टीपा लिहा.

प्रश्न 3) लघुत्तरी प्रश्न कोणतेही चार सोडवा.

[20]

- अ) सहकारविषयक राष्ट्रीय धोरणाची मुख्य उद्दिष्टे सूचीबद्ध करा.
- ब) सहकारी दक्षता कार्यालयाची भूमिका काय असते?
- क) पहिल्या नरसिंहम समितीचे मुख्य उद्दिष्ट काय होते?
- ड) सहकारी संस्थांबाबत आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटना (ILO) ची भूमिका सांगा.
- इ) सहकार चळवळ कधी सुरू झाली?
- फ) चीनमध्ये सहकारी संस्था यशस्वी का झाल्यात?

प्रश्न 4) दीर्घोत्तरी प्रश्न कोणतेही दोन सोडवा.

[20]

- अ) सहकारी संस्थांना भेडसावणाऱ्या काही समस्यांचे परीक्षण करा.
- ब) युनायटेड स्टेट्समधील सहकारी चळवळीच्या विकासाची चर्चा करा.
- क) NCHF यावर चर्चा करून NCHF ची उद्दिष्टे सांगा.
- ड) रजिस्ट्रारच्या अधिकारांचे तपशीलवार वर्णन करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4502

[Total No. of Pages : 4

[6036]SODL-1008

F.Y. M.Com.

**111 : ORGANISED TRADES AND MARKETS &
MODERN BUSINESS PRACTICES
(2019 Pattern) (CBCS)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Solve any 5 out of 7.

[10]

- i) Agriculture, dairy, fishing, forestry are examples of _____.
  - a) Tertiary Sector
  - b) Secondary Sector
  - c) Primary Sector
  - d) None of the above
- ii) _____ shows how big the economy of a country is.
  - a) GSDP
  - b) GDP
  - c) PPP
  - d) None of the above
- iii) FDI is the formulation policy of which nodal department?
  - a) NABARD
  - b) SEBI
  - c) Department for promotion of industry and internal trade
  - d) RBI
- iv) Increase in agricultural production and productivity is a pre-condition:
  - a) To raise the share of agriculture in GDP
  - b) To ensure national food security
  - c) To provide livelihood and nutritional security
  - d) All of the above
- v) Low productivity for agriculture in India results in:
  - a) Poor irrigation facilities
  - b) Heavy dependence on monsoon
  - c) Absence of new technology
  - d) All the above

P.T.O.

- vi) In 1970-71, which sector produced the maximum production in India?
  - a) Tertiary sector
  - b) Secondary sector
  - c) Primary sector
  - d) Quaternary sector
- vii) What is the primary objective of co-operative marketing?
  - a) Maximizing individual profits
  - b) Promoting monopoly in markets
  - c) Ensuring collective benefits
  - d) Creating trade barriers

Q2) Solve any 4 out of 6. **[20]**

- a) What are the key features of organized commodity markets?
- b) What is Agribusiness? What are the three sectors involved in agribusiness?
- c) Explain the argument in case of Public Enterprises.
- d) What is Chamber of Commerce? write the Objectives of the Chamber of Commerce.
- e) Write a Short Note on Direct Marketing for farmers.
- f) Discuss the challenges of agricultural business.

Q3) Solve any 4 out of 6. **[20]**

- a) Write the salient features of Indian agriculture.
- b) Write Government Management under Public Enterprises.
- c) Write the limitations of Public Enterprises Committee.
- d) Explain the role of FICCI.
- e) Explain the disadvantages of state trading.
- f) Write a note on service sector.

Q4) Solve any 2 out of 4. **[20]**

- a) What is Cooperative marketing? Write what are the characteristics of cooperative marketing organization.
- b) Explain the impact of WTO on agricultural policy.
- c) What are the FDI policies in India?
- d) What is service sector? Explain Main service sector industries.

- vi) 1970-71 मध्ये भारतात सर्वाधिक उत्पादन कोणत्या क्षेत्राने केले?
अ) तृतीयक क्षेत्र ब) दुय्यम क्षेत्र
क) प्राथमिक क्षेत्र ड) चतुर्थांश क्षेत्र
- vii) सहकारी विपणनाचा प्राथमिक उद्देश काय?
अ) वैयक्तिक नफा जास्तीत जास्त करणे
ब) बाजारपेठेतील मक्तेदारीला चालना देणे
क) सामूहिक लाभ सुनिश्चित करणे
ड) व्यापारातील अडथळे निर्माण करणे

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही 4 प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 5 गुण) [20]

- अ) संघटित वस्तू बाजाराची प्रमुख वैशिष्ट्ये कोणती?
ब) कृषी व्यवसाय म्हणजे काय? कृषी व्यवसायात कोणत्या तीन क्षेत्रांचा समावेश होतो?
क) सार्वजनिक उपक्रमांच्या बाबतीत युक्तिवाद स्पष्ट करा.
ड) वाणिज्य मंडळ म्हणजे काय? वाणिज्य मंडळाची उद्दिष्ट्ये लिहा.
इ) शेतकर्यांसाठी थेट विपणन यावर टीप लिहा.
फ) कृषी व्यवसायातील आव्हानांवर चर्चा करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही 4 प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 5 गुण) [20]

- अ) भारतीय श्रेतीची ठळक वैशिष्ट्ये थोडक्यात लिहा.
ब) सार्वजनिक उपक्रमांतर्गत शासकीय व्यवस्थापन थोडक्यात लिहा.
क) सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या मर्यादा लिहा.
ड) फिक्की या संस्थेची भूमिका थोडक्यात स्पष्ट करा.
इ) राज्य व्यापाराचे तोटे समजावून सांगा.
फ) सेवा क्षेत्र यावर टीप लिहा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणतेही 2 प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 10 गुण) [20]

- अ) सहकारी विपणन म्हणजे काय? सहकारी विपणन संस्थाची वैशिष्ट्ये कोणती ते लिहा.
ब) कृषी धोरणावर जागतिक व्यापार संघटनेचा परिणाम स्पष्ट करा.
क) भारतातील FDI धोरणे कोणती?
ड) सेवा क्षेत्र म्हणजे काय? मुख्य सेवा क्षेत्रातील उद्योग सांगा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4503

[Total No. of Pages : 6

[6036]-SODL-1009

F.Y. M.Com.

**113 : PRODUCTION AND OPERATION MANAGEMENT
AND BUSINESS ETHICS & PROFESSIONAL VALUES
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) A) Fill in the blanks. (Any Five) : [5]

- i) Production and Operation Management is concerned with optimizing the processes that transform _____ into finished products or services.
  - a) Raw Materials
  - b) Marketing Strategies
  - c) Financial Reports
  - d) Customer Feedback
- ii) Service systems often incorporate the use of advanced _____ to enhance customer experiences.
  - a) Supply Chains
  - b) Technology
  - c) Workforce
  - d) Regulations
- iii) Plant Layout planning is crucial to ensure efficient _____ and resource utilization within a manufacturing facility.
  - a) Communication
  - b) Energy Consumption
  - c) Material Flow
  - d) Marketing
- iv) Total Quality Management (TQM) aims to achieve higher levels of _____ while reducing defects and waste.
  - a) Productivity
  - b) Customer Complaints
  - c) Bureaucracy
  - d) Outsourcing
- v) Business Ethics emphasizes the importance of aligning organizational actions with ethical _____ and principles.
  - a) Dilemmas
  - b) Regulations
  - c) Values
  - d) Profits

P.T.O.

- vi) Corporate Governance ensures that organizations follow ethical _____ and practices while managing stakeholders interests.
  - a) Regulations
  - b) Marketing
  - c) Employee Training
  - d) Financial Reporting
- vii) Indian Ethical Practices in Finance are designed to ensure transparency and accountability in _____ management.
  - a) Project
  - b) Human Resource
  - c) Financial
  - d) Marketing

B) State whether the following statements are true or false. (any five) : [5]

- i) Production and Operation Management primarily deals with marketing strategies.
- ii) Service systems remain static and are not influenced by recent trends.
- iii) Plant Layout planning is mainly concerned with optimizing material flow and resource utilization.
- iv) Total Quality Management (TQM) does not emphasize the reduction of waste in production processes.
- v) Business Ethics solely focuses on maximizing profits.
- vi) Corporate Governance is primarily concerned with promoting ethical behavior and accountability within organizations.
- vii) Indian Ethical Practices include areas like Finance and Marketing.

Q2) Attempt any four out from the following. [20]

- a) Explain the Advantages of the continuous production system.
- b) Describe the process of supply chain management.
- c) Describe the role of Corporate Governance in ensuring transparency and accountability within organizations.
- d) Explain the significance of professional Values.
- e) State the objectives of corporate Governance.
- f) Write down the goals of Sustainable Development.

Q3) Attempt any four from the following.

[20]

- a) Write types of plant Layout.
- b) What are recent trends in service systems.
- c) Explain the significance of efficient plant layout.
- d) Explain the dimensions of Total Quality Management (TQM).
- e) State the factors influencing ethical decision-making process.
- f) Write the objectives and significance of Corporate Governance.

Q4) Attempt any two from the following.

[20]

- a) State the components and processes of Supply Chain Management.
- b) Explain the key concepts, processes, and factors that influence product development decisions in organizations.
- c) Describe the advantages of CSR, legal provisions governing CSR in India.
- d) What are the emerging issues in Business Ethics and Environmental concerns.

Total No. of Questions : 4]

P-4503

[6036]-SODL-1009

F.Y. M.Com.

**113 : PRODUCTION AND OPERATION MANAGEMENT
AND BUSINESS ETHICS & PROFESSIONAL VALUES**

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडवणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** अ) रिकाम्या जागा भरा. (कोणतेही पाच) : [5]
- i) उत्पादन आणि प्रक्रिया व्यवस्थापन ..... चे उत्पादने किंवा सेवांमध्ये रूपांतरित करणाऱ्या प्रक्रिया सर्वोत्तमीकरण करण्याशी संबंधित आहे.
- अ) कच्चा माल   ब) विपणन रणनीती
क) आर्थिक अहवाल   ड) ग्राहक अभिप्राय
- ii) सेवा प्रणालींमध्ये बऱ्याचदा ग्राहकांचे अनुभव वाढविण्यासाठी प्रगत ..... चा वापर समाविष्ट असतो.
- अ) पूरवठा साखळी   ब) तंत्रज्ञान
क) मनुष्यबळ   ड) नियम
- iii) यंत्र कुल रचनेमध्ये कार्यक्षम ..... आणि संसाधनांचा वापर सुनिश्चित करण्यासाठी कुल यंत्र रचना नियोजन महत्त्वपूर्ण आहे.
- अ) निरोप   ब) ऊर्जेचा वापर
क) सामग्री प्रवाह   ड) विपणन
- iv) एकूण गुणवत्ता व्यवस्थापन (टीक्यूएम) चे उद्दीष्ट दोष आणि अपव्यय कमी करून ..... ची उच्च पातळी साध्य करणे आहे.
- अ) उत्पादकता   ब) ग्राहकांच्या तक्रारी
क) नोकरशाही   ड) बाह्य स्रोत

- v) व्यवसाय मूल्ये नैतिक ..... आणि तत्त्वांसह संघटनात्मक कृती सरेखित करण्याच्या महत्त्वावर जोर देते.
- अ) द्विधा मनःस्थिती   ब) नियम
क) मूल्ये   ड) नफा
- vi) कॉर्पोरेट प्रशासन हे सुनिश्चित करते की संस्था भागधारकांच्या हितांचे व्यवस्थापन करताना नैतिक ..... आणि प्रथांचे अनुसरण करतात.
- अ) नियम   ब) विपणन
क) कर्मचारी प्रशिक्षण   ड) आर्थिक माहिती देणे
- vii) वित्तामधील भारतीय नैतिक पद्धती ..... व्यवस्थापनात पारदर्शकता आणि उत्तरदायित्व सुनिश्चित करण्यासाठी डिझाइन केल्या आहेत.
- अ) प्रकल्प   ब) मानव संसाधन
क) वित्तीय   ड) विपणन
- ब) खालील विधाने चूक की बरोबर ते लिहा. (कोणतेही पाच) :   [5]
- i) उत्पादन आणि प्रक्रिया व्यवस्थापन प्रामुख्याने विपणन व्यूहरचनेची संबंधित आहे.
- ii) सेवा प्रणाली स्थिर राहतात आणि अलीकडील प्रवाहांमुळे प्रभावित होत नाहीत.
- iii) यंत्र कुल रचना नियोजन प्रामुख्याने सामग्री प्रवाह आणि संसाधनांचा वापर सर्वोत्तमीकरण करण्याशी संबंधित आहे.
- iv) एकूण गुणवत्ता व्यवस्थापन (टीक्यूएम) उत्पादन प्रक्रियेतील कचरा कमी करण्यावर भर देत नाही.
- v) व्यावसायिक मूल्ये फक्त जास्तीत जास्त नफा कमावण्यावर लक्ष केंद्रित करते.
- vi) कॉर्पोरेट प्रशासन प्रामुख्याने संस्थांमध्ये नैतिक वर्तन आणि उत्तरदायित्व वाढविण्याशी संबंधित आहे.
- vii) भारतीय नैतिक पद्धती मध्ये वित्त आणि विपणन सारख्या क्षेत्रांचा समावेश आहे.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नाची उत्तरे लिहा.   [20]

- अ) सतत उत्पादन प्रणालीचे फायदे स्पष्ट करा.
- ब) पुरवठा साखळी व्यवस्थापनाच्या प्रक्रियेचे वर्णन करा.
- क) संस्थांमध्ये पारदर्शकता आणि उत्तरदायित्व सुनिश्चित करण्यासाठी प्रशासनाच्या भूमिकेचे वर्णन करा.
- ड) व्यावसायिक मूल्यांचे महत्व स्पष्ट करा.
- इ) कॉर्पोरेट प्रशासनाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- फ) शाश्वत विकासाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3)** खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नाची उत्तरे लिहा. [20]
- अ) यंत्र कुल रचनेचे प्रकार लिहा.
  - ब) सेवा प्रणालीमधील अलीकडचे प्रवाह काय आहेत.
  - क) कार्यक्षम यंत्र कुल रचनेचे महत्त्व समजावून सांगा.
  - ड) एकूण गुणवत्ता व्यवस्थापनाचे (टीक्यूएम) आयाम समजावून सांगा.
  - इ) नैतिक निर्णय प्रक्रियेवर परिणाम करणारे घटक सांगा.
  - फ) कॉर्पोरेट प्रशासनाची उद्दिष्टे आणि महत्त्व लिहा.

- प्रश्न 4)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नाची उत्तरे लिहा. [20]
- अ) पुरवठा साखळी व्यवस्थापनाचे घटक आणि प्रक्रिया सांगा.
  - ब) संस्थांमधील उत्पादन विकास निर्णयांवर परिणाम करणाऱ्या मुख्य संकल्पना, प्रक्रिया आणि घटक स्पष्ट करा.
  - क) सीएसआरचे फायदे, भारतातील सीएसआर नियंत्रित करणाऱ्या कायदेशीर तरतुदींचे वर्णन करा.
  - ड) व्यवसाय मुल्ये आणि पर्यावरणीय समस्यांमधील उदयोन्मुख मुद्दे काय आहेत.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4504

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-1010

M.Com. (Part - I)

115 : BANKING & FINANCE

**Legal Framework of Banking and Banking Law & Practices
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in one sentence from the following (any five) : [5 × 2 = 10]

- a) What do you mean by the term 'Bank'?
- b) Who is Managing Agent?
- c) What do you mean by the term 'negotiable instrument'?
- d) What is the dishonour of a negotiable instrument?
- e) What is a Non-Performing Asset?
- f) Define e-banking.
- g) Give the full form of FEMA Act?

Q2) Answer the following (any four) :

[4 × 5 = 20]

- a) Explain the difference between promissory note and bills of exchange.
- b) Write a short note on bill of exchange.
- c) Explain the Technical Issues identified by the RBI.
- d) Write a short note on Internet Banking.
- e) What are the functions of a Central Registrar?
- f) Review the provisions relating to penalties under the Securitisation Act.

P.T.O.

Q3) Answer the following (any four) :

[4 × 5 = 20]

- a) Write a short note on Penalties under Foreign Exchange Management Act.
- b) Write a short note on the system of exchange rates in India.
- c) Explain how the Bank manages non-performing assets.
- d) Overview of BASEL I.
- e) What are the guidelines issued by the RBI regarding mobile banking?
- f) Discuss the Banking Ombudsman scheme in detail.

Q4) Answer the following (any two) :

[2 × 10 = 20]

- a) Explain in detail the Provisions of the Banking Regulation Act. Applicable to co-operative Bank.
- b) Analyze the guidelines issued by the RBI with regard to Money laundering.
- c) Analyze the powers conferred to the Reserve Bank of India by the Banking Regulation Act.
- d) Explain the features of Prevention of Money Laundering Act, 2002.

Total No. of Questions : 4]

P-4504

[6036]-SODL-1010

M.Com. (Part - I)

115 : BANKING & FINANCE

Legal Framework of Banking and Banking Law & Practices

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही पाच)

[5 × 2 = 10]

- अ) बँक म्हणजे काय ?
- ब) 'व्यवस्थापकीय अभिकर्ता' म्हणजे काय ?
- क) चलनक्षम दस्तऐवज म्हणजे काय ?
- ड) चलनक्षम दस्तऐवजाचा अनादर म्हणजे काय ?
- इ) अनुत्पादक मत्ता म्हणजे काय ?
- फ) ई-बँकिंगची व्याख्या द्या.
- य) FEMA या कायद्याचे पूर्ण नाव सांगा ?

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[4 × 5 = 20]

- अ) वचनचिठ्ठी आणि विनिमय पत्र यातील फरक स्पष्ट करा.
- ब) विनिमय पत्र यावर टीप लिहा.
- क) भारतीय रिझर्व्ह बँकेला निदर्शनास आलेल्या तांत्रिक स्वरूपाच्या समस्या थोडक्यात लिहा.
- ड) इंटरनेट बँकिंग यावर टीप लिहा.
- इ) सेंट्रल रजिस्ट्रारची कार्ये स्पष्ट करा.
- फ) रोखीकरण कायद्यातील शिक्षा/दंड या संदर्भातील तरतुदींचा आढावा घ्या.

प्रश्न 3) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[4 × 5 = 20]

- अ) परकीय चलन व्यवस्थापन अधिनियमातील दंड यावर टीप लिहा.
- ब) भारतातील विनिमय दर प्रणालीवर टीप लिहा.
- क) बँकेद्वारे अनुत्पादक मत्तेचे व्यवस्थापन कसे केले जाते ते स्पष्ट करा.
- ड) बेसल समिती I थोडक्यात आढावा घ्या.
- इ) मोबाईल बँकिंगबाबत RBI ने कोणती मार्गदर्शक तत्वे जारी केली आहेत?
- फ) बँकिंग लोकायुक्त योजनेची सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[2 × 10 = 20]

- अ) बँक व्यवसाय नियमन कायद्यातील सहकारी बँकांना लागूहोणाऱ्या तरतुदी सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) अवैध संपत्तीचे शुद्धिकरण संदर्भात भारतीय रिझर्व्ह बँकेच्या मार्गदर्शनपर सूचना स्पष्ट करा.
- क) भारतीय बँकिंग नियमन कायद्याने रिझर्व्ह बँकेला दिलेले अधिकार स्पष्ट करा.
- ड) अवैध संपत्तीचे शुद्धिकरण कायदा 2002 ची वैशिष्ट्ये सांगा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4505

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-1011

M.Com. (Part - I)

**117 : MARKETING TECHNIQUES & CUSTOMER
RELATIONSHIP MANAGEMENT & RETAIL SELLING
(2019 Pattern) (CBCS)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions carry equal marks.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) Solve any five of out of seven from the following :

[5 × 2 = 10]

- a) What is marketing?
- b) What is Micro Marketing?
- c) What is Price Mix?
- d) What is Marketing Mix?
- e) What is Price?
- f) What is Production Mix?
- g) What is mean by Label?

Q2) Attempt any four out of six from the following :

[4 × 5 = 20]

- a) Explain Steps in Product Life Cycle.
- b) Explain Customer Service Marketing Mix.
- c) Explain Types of Web Advertising.
- d) Write a note on Customer Development.
- e) Write a note on Customer Retention.
- f) Write Importance of ECRM Software.

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following :

[4 × 5 = 20]

- a) Explain various steps in Product Development.
- b) Write Functions of Advertising.
- c) Write note on Sales Promotion.
- d) Write importance of Marketing.
- e) Write Personal Selling Theory.
- f) Write note on Customer Profit.

Q4) Attempt any two out of four from the following :

[2 × 10 = 20]

- a) Explain in detail Role of Customer Relation Management.
- b) Write in detail Consumer satisfaction & Consumer expectations.
- c) Explain in detail ECRM Technique.
- d) Explain in detail customer life values.

Total No. of Questions : 4]

P-4505

[6036]-SODL-1011

M.Com. (Part - I)

**1117 : MARKETING TECHNIQUES & CUSTOMER
RELATIONSHIP MANAGEMENT & RETAIL SELLING**

(2019 Pattern) (CBCS)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी सातपैकी पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [5 × 2 = 10]

- अ) विपणन म्हणजे काय?
- ब) माइक्रो मार्केटिंग म्हणजे काय?
- क) किंमत मिश्र म्हणजे काय?
- ड) विपणन मिश्र म्हणजे काय?
- इ) किंमत म्हणजे काय?
- फ) उत्पादन मिश्र म्हणजे काय?
- य) खुण चिह्नी म्हणजे काय?

प्रश्न 2) खालील सहा पैकी चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [4 × 5 = 20]

- अ) वस्तू जीवन चक्राच्या अवस्था स्पष्ट करा.
- ब) ग्राहक सेवा विपणन मिश्र स्पष्ट करा.
- क) वेब जाहिरातीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- ड) ग्राहक विकास यावर टीप लिहा.
- इ) ग्राहकधारणा यावर टीप लिहा.
- फ) ECRM सॉफ्टवेअरचे महत्व लिहा.

प्रश्न 3) खालील सहा पैकी चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[4 × 5 = 20]

- अ) वस्तू विकासातील विविध अवस्था लिहा.
- ब) जाहिगतीची कार्ये लिहा.
- क) विक्री वृद्धी यावर टीप लिहा.
- ड) विपणनाचे महत्त्व लिहा.
- इ) वैयक्तिक विक्रीचा सिद्धांत लिहा.
- फ) ग्राहक नफा यावर टीप लिहा.

प्रश्न 4) खालील चार पैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[2 × 10 = 20]

- अ) ग्राहक संबंध व्यवस्थापन भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) ग्राहकांचे समाधान आणि ग्राहकांच्या अपेक्षा यावर सविस्तर लिहा.
- क) ECRM तंत्रज्ञान सविस्तर स्पष्ट करा.
- ड) ग्राहकांचे आज जीवन मूल्य सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4584

[Total No. of Pages : 2

[6036]-SODL-1012

M.Com. - I

**104 : INCOME TAX & BUSINESS TAX ASSESSMENT & PLANNING
(2019 CBCS Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following.

[5×2=10]

- a) What is Indirect Tax?
- b) Who is a Person?
- c) Who can be considered as a Non Resident in India?
- d) Whose income can be clubbed?
- e) What is Re-assessment?
- f) What is Tax Deduction at Source?
- g) Mention any two powers of an Income Tax inspector.

Q2) Attempt any four out of six from the following.

[4×5=20]

- a) Explain different types of Tax Planning.
- b) Mention the incomes exempt under Income Tax Act 1961.
- c) Write a short note on Capital Gains.
- d) Write a note on assessment of Charitable Trusts.
- e) Write a short note on Rebate under Sec 87A.
- f) Briefly explain Fully Taxable Allowance, Partially Taxable Allowances and Full Exempt Allowances with suitable examples.

Q3) Attempt any four out of six from the following.

[4×5=20]

- a) Write short notes on GST Returns.
- b) Write a short note on deductions from income from house property.
- c) Explain in brief, the features of a business.
- d) Write a short note on Assessment of Cooperative Society.
- e) Write a note on taxability of HUF.

P.T.O.

- f) Calculate the amount and type of GST and mention the Governments to whom the tax will be paid by the traders in the following cases:
- Suppose a Tamil Nadu based traders sells goods to a Gujarat based trader, goods worth Rs. 5,00,000. (Applicable tax rate is 18% IGST)
  - Suppose Surat based traders sells goods in Surat worth Rs. 1,20,000. (applicable tax rate is 12% which comprises of 6% CGST, and 6% SGST.)

Q4) Attempt any two out of four from the following. **[2×10=20]**

- Explain the advantages of GST to various stakeholders.
- Write the difference between Tax exemptions, Tax Evasion and Tax Avoidance with suitable examples.
- Explain in detail Income Tax Rules of Advance Tax.
- Mr. Raghuveer receives the following emoluments from the Karnataka State Government for the year ending 31st March 2023.

Particulars	Amount
Basic Pay	₹1,40,000
Dearness Allowance	₹40,000
Commission	₹30,000
Entertainment Allowance	₹10,000
Medical Expenses Reimbursed	₹40,000
Professional Tax paid by employer	₹5,000
Employer's contribution to RPF	₹10,000
Raghuveer's contribution to RPF	₹10,000
Overtime Allowance	₹9,000
Marriage Allowance	₹6,000
Total	₹3,00,000

Compute Gross Taxable Income of Mr. Raghuveer for the AY 23-24

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4506

[6036]-SODL-1013

F.Y. M.Com.

BUSINESS LAWS

**106: Intellectual Property Laws and Laws Regulating to
Copyrights & Design
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figure to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following.

[5×2=10]

- a) What do you mean by intellectual property?
- b) Define Trade Marks.
- c) Explain types of Patents.
- d) Define Biological resources.
- e) Define term of Biodiversity.
- f) Who is the Controller General of Patents?
- g) What is the Full form of GAAT'?

Q2) Attempt any four out of six from the following.

[4×5=20]

- a) What are the Procedure of the Patent (Amendment) Act, 1999?
- b) What are the Remedies of infringement?
- c) What are the responsibilities of central government with regards to conservation of biodiversity resources?
- d) What are the Objectives of copyright?
- e) Write a short note on the meaning of geographical indications.
- f) Briefly explain the authorities presiding over the PPVFR Act. 2001.

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following. **[4×5=20]**

- a) What are the powers, rights and duties of the Controller?
- b) Discuss the Registration of trademarks.
- c) Explain the Various Biological Resources.
- d) Discuss the scope of industrial design.
- e) Write a short note on Functions on Patents.
- f) What are the provisions related to acceptances and opposition of application under the PPVFR Act, 2001?

Q4) Attempt any two out of four from the following. **[2×10=20]**

- a) Elaborate on the objectives and principles of WTO and GATT.
- b) Differentiate between Commercial and Cultural Dimension in Intellectual Property.
- c) Why is the Paris Convention so significant with respect to intellectual rights?
- d) Discuss the Concept and Evaluation of copyright.

Total No. of Questions : 4]

P4506

[6036]-SODL-1013

F.Y. M.Com.

BUSINESS LAWS

106: Intellectual Property Laws and Laws Regulating to
Copyrights & Design
(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

[एकूण गुण : 70]

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील सात पैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवणे.

[5×2=10]

- अ) बौद्धिक संपदा म्हणजे काय?
- ब) ट्रेड मार्क्स परिभाषित करा.
- क) पेटंटचे प्रकार स्पष्ट करा.
- ड) जैविक संसाधनांची व्याख्या करा.
- इ) जैवविविधतेची संज्ञा परिभाषित करा.
- फ) पेटंटचे नियंत्रक कोण आहेत?
- य) GAAT चे पूर्ण रूप काय आहे?

प्र.2) खालील सहा पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवणे.

[4×5=20]

- अ) पेटंट (सुधारणा) कायदा, 1999 ची प्रक्रिया काय आहे?
- ब) उल्लंघनाचे उपाय काय आहेत?
- क) जैवविविधता संसाधनांच्या संवर्धनाबाबत केंद्र सरकारच्या जबाबदाऱ्या काय आहेत?
- ड) कॉपीराइटची उद्दिष्टे काय आहेत?
- इ) भौगोलिक संकेतांच्या अर्थावर एक छोटी टीप लिहा.
- फ) PPVFR कायदा, 2001 चे अध्यक्ष असलेल्या अधिकाऱ्यांचे थोडक्यात स्पष्टीकरण द्या.

प्र.3) खालील सहा पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवणे.

[4×5=20]

- अ) नियंत्रकाचे अधिकार, अधिकार आणि कर्तव्ये काय आहेत?
- ब) ट्रेडमार्कच्या नोंदणीवर चर्चा करा.
- क) विविध जैविक संसाधने स्पष्ट करा.
- ड) औद्योगिक रचनेच्या व्याप्तीची चर्चा करा.
- इ) पेटंटवरील फंक्शनसवर एक टीप लिहा.
- फ) PPVFR कायदा, 2001 अंतर्गत अर्ज स्वीकारणे आणि विरोध करण्यासंबंधी कोणत्या तरतुदी आहेत?

प्र.4) खालील चार पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवणे.

[2×10=20]

- अ) WTO आणि GATT ची उद्दिष्टे आणि तत्त्वे स्पष्ट करा.
- ब) बौद्धिक संपत्तीमधील व्यावसायिक आणि सांस्कृतिक परिमाण यांच्यात फरक करा.
- क) बौद्धिक अधिकारांच्या संदर्भात पॅरिस अधिवेशन इतके महत्त्वाचे का आहे?
- ड) कॉपीराईटची संकल्पना आणि मूल्यमापन यावर चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4507

[6036]-SODL-1014

[Total No. of Pages : 2

M.Com. - I

**108 : COSTING TECHNIQUES AND RESPONSIBILITY
ACCOUNTING AND COST CONTROL AND COST SYSTEM
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicates full marks.*
- 3) *Use of simple calculator is allowed.*

Q1) Attempt any five questions from the following.

[10]

- a) Explain the term Budget committee.
- b) State the meaning of Standard Cost.
- c) What do you mean by Responsibility Accounting?
- d) Define the term Inter-Firm comparison.
- e) What is Cost Control?
- f) What is marginal Cost?
- g) Explain the term Productivity.

Q2) Attempt any four questions from the following.

[20]

- a) Write a short note on Sales Budget.
- b) Explain the measurement of productivity.
- c) Write basis of apportionment of overheads.
- d) Write short note on P/V ratio.
- e) State difference between Cost and Cost accountancy.
- f) What are the principles of Product Pricing?

P.T.O.

Q3) Attempt any four questions from the following. [20]

- a) Explain various assumptions of Break-Even Price.
- b) From the following information calculate Break Even Point in units.
Selling Price Rs. 150 p.u.
Variable Cost Rs. 90 p.u.
Fixed expenses Rs. 6,00,000
- c) ABC Ltd produce two products, product A and product B. Calculate return on investment from the following information and state which product gives more return?
Product A Sales Rs. 5,00,000, Profit Rs. 20,000
Product B Sales Rs. 2,00,000, Profit Rs. 30,000.
- d) Write short note on Cost centre.
- e) State difference between Cost Control and Cost reduction.
- f) Explain the process of designing MIS.

Q4) Long Answer Questions (Any 2) [20]

- a) Explain various types of Budget.
- b) Explain the term uniform Costing. State advantages and limitations of Uniform Costing.
- c) ABC Ltd. Sets Labour time standard for processing one unit of Product 'P' as a standard direct labour hours at Rs. 10 per hour for 6,000 Hrs. During the month of May the company used 5000 actual direct labour hours at Rs. 12 per hour to process units of product 'P'. You are requiring to calculate
  - i) Labour Cost Variance
  - ii) Labour Rate Variance
  - iii) Labour Efficiency Variance
  - iv) Also verify your answers

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4585

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-1015

F.Y. M.Com.

**110 : RURAL DEVELOPMENT AND CO-OPERATIVE
MANAGEMENT AND EDUCATION
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *The figures to the right indicates full marks.*

Q1) A) Attempt any five out of seven from the following. **[5×1=5]**

- i) Initially, the Prime Minister's Rozgar Yojana was implemented only in _____ Areas of the country.
  - a) Rural
  - b) Semi urban
  - c) Urban
  - d) District
- ii) The National Water Policy was adopted first in _____
  - a) January 1937
  - b) August 1947
  - c) September 1987
  - d) March 1936
- iii) Co-operatives play an important role in _____ development of a country.
  - a) Economics
  - b) Social
  - c) Rural
  - d) Human
- iv) Pradhan Mantri Gram Sadak Yojana is a centrally sponsored scheme in the state is being implemented from
  - a) 2000
  - b) 2001
  - c) 2002
  - d) 2003
- v) Which of these is not an objective of rural development?
  - a) To improve wages for the urban population
  - b) To work on removing unemployment in rural areas
  - c) To enhance the living standards of rural people
  - d) To improve wages for the rural population
- vi) Initiatives for implementing rural development include _____.
  - a) Improving public health
  - b) Setting up facilities for agricultural research
  - c) Infrastructure development in rural areas
  - d) All of the above
- vii) Which of the following are institutional sources of rural credit?
  - a) Regional rural banks
  - b) Landlords
  - c) Traders
  - d) Moneylenders

P.T.O.

- B) True or False : [5×1=5]
- i) Irrigation is a very important development indicator.
  - ii) Roshni is a Skill Development Scheme for Tribal.
  - iii) Healthy people shall always build a better and stronger nation.
  - iv) Cooperative plays an important role in the economic development of a country.
  - v) The Prime Minister's Rozgar Yojana was launched on 2nd October 1993 to assist less educated and poor unemployed youth.

Q2) Attempt any four out of six from the following. [4×5=20]

- a) Briefly explain the indicators of Rural Development.
- b) Write a short note on the membership and management of a state co-operative bank.
- c) List the Purpose of Co-operative Audit.
- d) What are the important objectives of NCCT?
- e) What is the need of Agriculture Credit?
- f) List the Basic Characteristics of the Housing Cooperative.

Q3) Attempt any four out of six from the following. [4×5=20]

- a) What are the liabilities of a Co-operative Auditor?
- b) Write a short note on the importance of Cooperative Management.
- c) Explain the approaches to Rural Development.
- d) Explain the Need of Self Help Groups.
- e) Explain the Employees Assurance Scheme.
- f) Explain the Concept of Rural Development.

Q4) Attempt any two from the following. [2×10=20]

- a) Briefly Explain the importance and need for rural development in Maharashtra.
- b) Describe the Current Scenario of Rural Development in Maharashtra.
- c) Describe the classification of Management of Co-operatives based on various Management Functions.
- d) Explain the Rural Development Policies.

- vi) ग्रामीण विकासाच्या अंमलबजावणीसाठी उपक्रमांमध्ये ..... यांचा समावेश होतो.
- अ) सार्वजनिक आरोग्य सुधारणे
 ब) कृषी संशोधनासाठी सुविधा उभारणे
 क) ग्रामीण भागात पायाभूत सुविधांचा विकास
 ड) वरील सर्व
- vii) खालीलपैकी कोणते ग्रामीण कर्जाचे संस्थात्मक स्रोत आहेत?
- अ) प्रादेशिक ग्रामीण बँका   ब) जमीनदार
 क) व्यापारी   ड) सावकार

ब) खालील विधाने चूक कि बरोबर ते लिहा. [5×1=5]

- i) सिंचन हे विकासाचे अत्यंत महत्त्वाचे निर्देशक आहे.
 ii) रोशनी ही आदिवासींसाठी कौशल्य विकास योजना आहे.
 iii) निरोगी लोक नेहमीच चांगले आणि मजबूत राष्ट्र निर्माण करतात.
 iv) देशाच्या आर्थिक विकासात सहकार महत्त्वाची भूमिका बजावते.
 v) पंतप्रधान रोजगार योजना 2 ऑक्टोबर 1993 रोजी कमी शिक्षित आणि गरीब बेरोजगार तरुणांना मदत करण्यासाठी सुरू करण्यात आली.

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [4×5=20]

- अ) ग्रामीण विकासाचे निर्देशक थोडक्यात सांगा.
 ब) राज्य सहकारी बँकेचे सदस्यत्व आणि व्यवस्थापन यावर टीप लिहा.
 क) सहकारी लेखापरीक्षणाच्या उद्देश स्पष्ट करा.
 ड) NCCT ची महत्त्वाची उद्दिष्टे कोणती आहेत?
 इ) कृषी कर्जाची गरज स्पष्ट करा.
 फ) गृहनिर्माण सहकारी संस्थेच्या मूलभूत वैशिष्ट्यांची यादी करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [4×5=20]

- अ) सहकारी लेखापरीक्षकाची जबाबदारी काय आहे?
 ब) सहकारी व्यवस्थापनाच्या महत्त्वावर टीप लिहा.
 क) ग्रामीण विकासाच्या पद्धती स्पष्ट करा.
 ड) बचत गटांची गरज स्पष्ट करा.
 इ) कर्मचारी आश्वासन योजना स्पष्ट करा.
 फ) ग्रामविकासाची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [2×10=20]

- अ) महाराष्ट्रातील ग्रामीण विकासाचे महत्त्व आणि गरज थोडक्यात सांगा.
 ब) महाराष्ट्रातील ग्रामीण विकासाच्या सद्य परिस्थितीचे वर्णन करा.
 क) विविध व्यवस्थापन कार्यांवर आधारित सहकारी संस्थांच्या व्यवस्थापनाच्या वर्गीकरणाचे वर्णन करा.
 ड) ग्रामीण विकास धोरणे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4508

[6036]-SODL-1016

[Total No. of Pages : 4

F.Y. M.Com.

**112 : BUSINESS ENVIRONMENT AND POLICY AND BUSINESS
ENVIRONMENT ANALYSIS
(2019 CBCS Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following:

[5×2=10]

- a) What is environment?
- b) What is black money?
- c) Define 'pollution'?
- d) State the World Bank's definition of globalization.
- e) What is Industrial Consolidation?
- f) Define capital market.
- g) What is SWOT analysis?

Q2) Attempt any four out of six from the following:

[4×5=20]

- a) Describe the components of microenvironment.
- b) Explain the causes of inflation.
- c) Explain important provisions of Environment Protection Act.
- d) State the effects of globalization.
- e) Briefly explain the importance of small-scale industries and cottage industries.
- f) Explain the limitations of environmental analysis.

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following:

[4×5=20]

- a) Explain the components of internal environment.
- b) Explain the effects of regional imbalance.
- c) Explain how natural resources should be conserved.
- d) Discuss the characteristics of globalization.
- e) State the advantages of industrial compound.
- f) Explain the role of co-operative banks.

Q4) Attempt any two out of four from the following:

[2×10=20]

- a) Explain in detail the nature and characteristics of business environment.
- b) Analyse the types and causes of unemployment in India.
- c) Explain the role of public enterprises in the development of India.
- d) Discuss in detail the methods and techniques of environmental analysis.

Total No. of Questions : 4]

P4508

[6036]-SODL-1016

F.Y. M.Com.

112 : BUSINESS ENVIRONMENT AND POLICY AND BUSINESS

ENVIRONMENT ANALYSIS

(2019 CBCS Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणतेही सात पैकी पाच प्रश्न सोडवा.

[5×2=10]

- अ) पर्यावरण म्हणजे काय ?
- ब) काळा पैसा म्हणजे काय ?
- क) 'प्रदूषण' व्याख्या लिहा.
- ड) जागतिक बँकेची जागतिकीकरणाची व्याख्या सांगा.
- इ) औद्योगिक एकत्रीकरण म्हणजे काय ?
- फ) भांडवल बाजाराची व्याख्या सांगा.
- य) स्वॉट विश्लेषण म्हणजे काय ?

प्र.2) खालीलपैकी कोणतेही सहा पैकी चार प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) सूक्ष्म पर्यावरणातील घटकांचे वर्णन करा.
- ब) चलनवाढीची कारणे स्पष्ट करा.
- क) पर्यावरण संरक्षण कायद्यातील महत्त्वाच्या तरतुदी स्पष्ट करा.
- ड) जागतिकीकरणाचे परिणाम सांगा.
- इ) लघु उद्योग आणि कुटीर उद्योग यांचे महत्त्व थोडक्यात स्पष्ट करा.
- फ) पर्यावरण विश्लेषणाच्या मर्यादा स्पष्ट करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही सहा पैकी चार प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) अंतर्गत पर्यावरणातील घटक स्पष्ट करा.
- ब) प्रादेशिक असमतोलाचे परिणाम स्पष्ट करा.
- क) नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे संवर्धन कशा पद्धतीने केले पाहिजे ते विशद करा.
- ड) जागतिकीकरणाची वैशिष्ट्ये यावर चर्चा करा.
- इ) औद्योगिक संयुगाचे फायदे सांगा.
- फ) सहकारी बँकांची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणतेही चार पैकी दोन प्रश्न सोडवा.

[2×10=20]

- अ) व्यावसायिक पर्यावरणाचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) भारतातील बेरोजगारीचे प्रकार आणि कारणांचे विश्लेषण करा.
- क) सार्वजनिक उद्योगांची भारताच्या विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.
- ड) पर्यावरण विश्लेषणाच्या पद्धती आणि तंत्रे यावर सविस्तर चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4509

[6036]-SODL-1017

[Total No. of Pages : 3

M.Com.-I

**114 : FINANCIAL MANAGEMENT AND ELEMENTS OF
KNOWLEDGE MANAGEMENT
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) A) Attempt any five from the following.

[5×1=5]

- a) Finance act as a _____ of a company
  - i) Blood
  - ii) Core
  - iii) Lifeline
  - iv) Backbone
- b) Wealth Maximization means maximizing the wealth of the _____
  - i) Shareholders
  - ii) Directors
  - iii) Bankers
  - iv) Creditors
- c) NPV means _____
  - i) Net packing value
  - ii) Net present value
  - iii) Net Programme value
  - iv) Net Purchase value
- d) Balance Sheet is also known as _____
  - i) Income statement
  - ii) Fund flow statement
  - iii) Cash flow statement
  - iv) Financial position statement
- e) Payback period is a method of _____
  - i) Project planning
  - ii) Project performance
  - iii) Project Designing
  - iv) Project Evaluation

P.T.O.

- f) _____ and _____ are essentials into a lease contract.
- i) Owner and Tenant   ii) Lessor and Lessee
 iii) Buyer and seller   iv) None of these
- g) The actionable phase is also known as _____
- i) Pre-implementation phase
 ii) Deployment phase
 iii) Post-implementation phase
 iv) Design and Development phase

B) Match the following. [5]

Group A	Group B
a) Payback period	i) Capital budgeting Decision
b) Tool of financial statement analysis	ii) Cycle of current Assets
c) Cost replacement	iii) Recovery period
d) Cash, Raw material, work in progress	iv) Knowledge
e) Full utilization of information and data	v) Common-size financial statement

Q2) Attempt any Four from the following. [20]

- a) What is Financial Management? State the Traditional view and Modern View.
- b) Write note on Comparative and Common-size financial statements.
- c) What is Ratio Analysis? State the types of Ratios.
- d) Write a note on Payback Period.
- e) State the Essential components: Knowledge management
- f) Write a note on Balanced Scorecard

Q3) Attempt any Four from the following.

[20]

- a) Explain the Concept Liquidation Value.
- b) Explain the Concept Working Capital.
- c) Write a note on knowledge Sharing.
- d) Write a note on E-Commerce and Knowledge Management.
- e) State the similarities between Knowledge Management and Total Quality Management.
- f) Write a note on Return on Investment.

Q4) Attempt any Two from the following.

[20]

- a) Explain in detail the Development Functions of RBI.
- b) Describe the Significance of Financial Statement Analysis.
- c) Explain the Process of Knowledge Management.
- d) Explain the Organizational Knowledge Management Process.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4510

[6036]-SODL-1018

[Total No. of Pages : 4

F.Y. M.Com.

116 : CENTRAL BANKING AND MONETARY POLICY

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in one sentence from the following. (Any five)

[5×2=10]

- a) What do you mean by Credit Control?
- b) What do you mean by Liquid Assets?
- c) What is Para banking activity?
- d) Give the full form of CAMELS
- e) What do you mean by balanced growth?
- f) What is monetary policy?
- g) What is Fiscal Policy?

Q2) Answer the following. (any four)

[4×5=20]

- a) Briefly explain the quantitative measures of credit control.
- b) Briefly explain the licensing process of a banking company.
- c) Briefly describe the Subsidiaries of commercial banks.
- d) Write a detailed note on “Bank Assurance”.
- e) Explain the role of the non-banking financial company (NBFC).
- f) Explain the problems faced by non-banking financial companies (NBFCs).

P.T.O.

Q3) Answer the following. (any four)

[4×5=20]

- a) Write a short note on price stability.
- b) Briefly explain the employment generation.
- c) Briefly explain the decision-making process of the Monetary Policy Committee.
- d) Explain the composition of the Monetary Policy Committee.
- e) Explain in detail recent changes in central bank monetary policy.
- f) Explain the monetary policy for the financial year 2018-19.

Q4) Answer the following. (any two)

[2×10=20]

- a) What is microfinance? Explain in detail the functions of microfinance.
- b) What is financial inclusion? Explain in detail the importance of financial inclusion.
- c) Explain in detail the functions of the central bank.
- d) Explain the different types of central bank autonomy.

Total No. of Questions : 4]

P4510

[6036]-SODL-1018

F.Y. M.Com.

116 : CENTRAL BANKING AND MONETARY POLICY

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
  - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) एका वाक्यात उत्तरे लिहा.(कोणतेही पाच)

[5×2=10]

- अ) पत-नियंत्रण म्हणजे काय?
- ब) तरल संपत्ती म्हणजे काय?
- क) सहाय्यक बँकिंग क्रिया म्हणजे काय?
- ड) CAMELS (सी.ए.एम.ई.एल.एस.) चे पूर्ण रूप द्या.
- इ) संतुलित वृद्धी म्हणजे काय?
- फ) मुद्राविषयक धोरण म्हणजे काय?
- य) राजकोषीय धोरण म्हणजे काय?

प्र.2) थोडक्यात उत्तरे लिहा.(कोणतेही चार)

[4×5=20]

- अ) पत नियंत्रणाची संख्यात्मक साधने विशद करा.
- ब) बँकिंग कंपनीची परवाना प्रक्रिया थोडक्यात स्पष्ट करा.
- क) वाणिज्य बँकांच्या सहाय्यक कंपन्या थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ड) “बँक विमा” (Bank Assurance) यावर सविस्तर टीप लिहा.
- इ) नॉन-बँकिंग वित्तीय कंपनीची (NBFC) भूमिका स्पष्ट करा.
- फ) नॉन-बँकिंग वित्तीय कंपनीसमोरील (NBFC) समस्या स्पष्ट करा.

प्र.3) थोडक्यात उत्तरे लिहा.(कोणतेही चार)

[4×5=20]

- अ) किंमत स्थैर्य (किंमतीची स्थिरता) यावर टिप लिहा.
- ब) रोजगारनिर्मिती थोडक्यात स्पष्ट करा.
- क) मुद्राविषयक धोरण समितीची निर्णय प्रक्रिया थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ड) मुद्राविषयक धोरण समितीची रचना विशद करा.
- इ) मध्यवर्ती बँकेच्या मुद्राविषयक धोरणातील ताजे बदल सविस्तर स्पष्ट करा.
- फ) आर्थिक वर्ष 2018-19 या काळातील मुद्राविषयक धोरण स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा.(कोणतेही दोन)

[2×10=20]

- अ) सूक्ष्म वित्तपुरवठा म्हणजे काय? सूक्ष्म वित्तपुरवठ्याची कार्ये तपशीलवार सांगा.
- ब) आर्थिक साक्षरता म्हणजे काय? आर्थिक साक्षरतेचे महत्त्व तपशीलवार सांगा.
- क) मध्यवर्ती बँकेची कार्ये सविस्तर स्पष्ट करा.
- ड) मध्यवर्ती बँकेच्या स्वायत्ततेचे विविध प्रकार विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4511

[6036]-SODL-1019

[Total No. of Pages : 4

M.Com. -I

118 : CONSUMER BEHAVIOUR AND SERVICES MARKETING

(2019 CBCS Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figure to the right indicate full marks.*

Q1) Solve any Five questions.

[10]

- a) What is the meaning of Consumer Behaviour?
- b) What is the objective of Consumer Motivation?
- c) What are the components of Consumer Personality?
- d) Explain the concept of Consumer Learning.
- e) What is price of a product or service?
- f) What is the Service Marketing Mix?
- g) Define Consumer Satisfaction.

Q2) Solve any Four questions.

[20]

- a) Explain the need of Consumer Motivation.
- b) What is marketing mix, what are its major element?
- c) What is the role of Physical Evidence in service marketing?
- d) Explain the Economic Model of Consumer Behaviour.
- e) What is the role of Promotion in the Service Marketing Mix?
- f) How do you measure Service Quality?

P.T.O.

Q3) Solve any Four questions.

[20]

- a) What are three components of consumer attitude?
- b) Explain difference between Goods and services.
- c) Explain the ways to overcome motivation conflicts.
- d) Describe one way in which subcultures influence consumer preferences.
- e) Define the term “Service Quality” and its importance in the service industry.
- f) How can businesses effectively manage consumer service perceptions?

Q4) Solve any Two questions.

[20]

- a) Explain Need and Advantages to Study Consumer Behaviour.
- b) Explain how Defence Mechanisms in Consumer Behaviour affect consumer choices.
- c) What are 7 p’s of service marketing? Explain in detail.
- d) What are the factors influencing pricing strategy of goods and services?

Total No. of Questions : 4]

P4511

[6036]-SODL-1019

M.Com.-I

118 : CONSUMER BEHAVIOUR AND SERVICES MARKETING

(2019 CBCS Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

/एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
  - 2) उजवीकडील अंक पुर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रीका पहावी.

प्र.1) खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[10]

- अ) ग्राहक वर्तनाचा अर्थ काय आहे?
- ब) ग्राहक प्रेरणेचा उद्देश काय आहे?
- क) ग्राहक व्यक्तिमत्त्वाचे घटक कोणते आहेत?
- ड) ग्राहक शिकणे संकल्पना समजावून सांगा.
- इ) वस्तू आणि सेवांचे मूल्य म्हणजे काय?
- फ) सेवा विपणन मिश्र म्हणजे काय?
- य) ग्राहक समाधानाची व्याख्या परिभाषित करा.

प्र.2) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[20]

- अ) ग्राहक प्रेरणेची गरज समजावून सांगा.
- ब) विपणन मिश्र म्हणजे काय, त्याचे प्रमुख घटक कोणते आहेत?
- क) सेवा विपणनात भौतिक पुराव्याची भूमिका काय आहे?
- ड) ग्राहकांच्या वर्तनाचे आर्थिक मॉडेल समजावून सांगा.
- इ) सेवा विपणन मिश्रमध्ये जाहिरातीची भूमिका काय आहे?
- फ) सेवा गुणवत्ता कशी मोजली जाते?

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[20]

- अ) ग्राहक वृत्तीचे तीन घटक कोणते आहेत?
- ब) वस्तू आणि सेवांमधील फरक स्पष्ट करा.
- क) प्रेरणा संघर्षावर मात करण्याचे मार्ग समजावून सांगा.
- ड) उपसंस्कृती ग्राहकांच्या पसंतीवर कसा परिणाम करतात याचे वर्णन करा.
- इ) “सेवा गुणवत्ता” हा शब्द आणि सेवा उद्योगातील त्याचे महत्त्व परिभाषित करा.
- फ) व्यवसाय ग्राहक सेवेच्या धारणा प्रभावीपणे कसे व्यवस्थापित करू शकतात?

प्र.4) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

[20]

- अ) ग्राहकांच्या वर्तनाचा अभ्यास करण्याची आवश्यकता आणि फायदे स्पष्ट करा.
- ब) ग्राहकांच्या वर्तणुकीतील संरक्षण यंत्रणा ग्राहकांच्या निवडीवर कसा परिणाम करते हे स्पष्ट करा.
- क) सेवा विपणनातील 7 पी कोणते? सविस्तर समजावून सांगा.
- ड) वस्तू आणि सेवांच्या किंमतीच्या धोरणावर परिणाम करणारे घटक कोणते?

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4512

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-2001

M.Com. (Part - II)

**201 : BUSINESS FINANCE & CAPITAL MARKET &
FINANCIAL SERVICES
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any Five out of the following :

[10]

- a) What do you mean by Debentures?
- b) What is the meaning of Equity Shares?
- c) Define Capital Market.
- d) What the Longform of BSE?
- e) What do you mean by over Capitalization?
- f) What is OTCEI?
- g) State the longform of SEBI.

Q2) Answer any Four questions out of the following :

[20]

- a) State the functions of Secondary Market.
- b) Explain the importance of Fixed Capital.
- c) What are the types of Debentures.
- d) Explain the features of Capital Market.
- e) Explain the types of shares.
- f) What is the need of short term Finance?

P.T.O.

Q3) Answer any Four questions out of the following :

[20]

- a) Explain the impact of overcapitalization.
- b) State the objectives of SEBI.
- c) Explain various financial instruments in Capital Market.
- d) What do you mean by Mutual funds? Explain the types of mutual funds.
- e) Explain the functions of Merchant Bank.
- f) Explain the importance of working capital.

Q4) Answer any two out of the following :

[20]

- a) What do you mean by Securities Exchange Board of India (SEBI)? Explain the characteristics of SEBI.
- b) What is Credit Rating? State the importance of Credit Rating.
- c) State the difference between Equity Shares and preference shares.
- d) What do you mean by Dividend Policy? Explain the External factors affecting on Dividend Policy.

Total No. of Questions : 4]

P-4512

[6036]-SODL-2001

M.Com. (Part - II)

201 : व्यावसायिक वित्त आणि भांडवल बाजार
आणि वित्तीय सेवा
(2019 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा : [10]

- अ) कर्ज रोखे म्हणजे काय?
- ब) सामान्य भाग म्हणजे काय?
- क) भांडवल बाजाराची व्याख्या लिहा.
- ड) बी एस ई (BSE) म्हणजे काय?
- इ) अधिभांडवलीकरण म्हणजे काय?
- फ) ओ टी सी इ आय (OTCEI) म्हणजे काय?
- य) सेबीचे (SEBI) पूर्ण रूप लिहा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा : [20]

- अ) दुय्यम बाजाराची कार्ये लिहा.
- ब) स्थिर भांडवलचे महत्व स्पष्ट करा.
- क) कर्ज रोखांचे प्रकार स्पष्ट करा.
- ड) भांडवल बाजाराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- इ) भागांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- फ) अल्प मुदतीच्या वित्त पुरवठ्याची आवश्यकता स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा : [20]

- अ) अधिभांडवलीकरणाचे परिणाम स्पष्ट करा.
- ब) सेबीची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- क) भांडवल बाजारातील विविध वित्तीय साधने स्पष्ट करा.
- ड) परस्परनिधी म्हणजे काय? परस्परनिधीचे प्रकार स्पष्ट करा.
- इ) मर्चंट बँकेची कार्ये सविस्तर लिहा.
- फ) खेळत्या भांडवलचे महत्व लिहा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : [20]

- अ) प्रतिभूती विनिमय मंडळ (SEBI) म्हणजे काय? प्रतिभूती विनिमय मंडळाची वैशिष्ट्ये सांगा.
- ब) क्रेडिट रेटिंग म्हणजे काय? क्रेडिट रेटिंगचे महत्व लिहा.
- क) समभाग व अग्र हक्क भाग यातील फरक स्पष्ट करा.
- ड) लाभांश धोरण म्हणजे काय? लभांश धोरणावर प्रभाव टाकणारे बाह्य घटक स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4513

[6036]-SODL-2002

[Total No. of Pages : 4

M.Com. - II

**202 A : RESEARCH METHODOLOGY FOR BUSINESS AND
INDUSTRIAL ECONOMIC ENVIRONMENT
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any five questions from the following.

[5×2=10]

- a) State the nature of a good and effective Research.
- b) What is the sampling?
- c) What is the importance of scaling?
- d) What is Analytical Research Report?
- e) What is the economic environment?
- f) What is meant by primary data?
- g) Define Liberalization?

Q2) Answer the following. (any four):

[4×5=20]

- a) State the characteristics of the hypotheses.
- b) Write short notes on the economic environment.
- c) Write short notes on secondary data.
- d) Explain the impact of liberalization on the Indian industry.
- e) Explain the characteristics of a research report.
- f) Explain the significant role of the sugar industry in the economic development of rural areas.

P.T.O.

Q3) Answer the following (Any four):

[4×5=20]

- a) Explain the types of sample selection.
- b) What are the methods of testing hypotheses?
- c) State the objectives of privatization.
- d) Write the characteristics of secondary data.
- e) Write a short note on the problems faced by the cotton and textile industry in India.
- f) Explain the importance of the research report.

Q4) Answer the following (Any two)

[2×10=20]

- a) What is business research? Write characteristics of business research.
- b) Explain the steps in the scientific research process.
- c) Explain the factors affecting the economic environment.
- d) What is the industrial imbalance? Discuss the causes and remedies of industrial imbalance.

Total No. of Questions : 4]

P4513

[6036]-SODL-2002

M.Com. - II

202 A : RESEARCH METHODOLOGY FOR BUSINESS AND
INDUSTRIAL ECONOMIC ENVIRONMENT

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
  - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही पाच)

[5×2=10]

- अ) चांगल्या आणि प्रभावी संशोधनाचे स्वरूप स्पष्ट करा?
- ब) नमुना म्हणजे काय?
- क) स्केलिंगचे महत्त्व काय आहे?
- ड) विश्लेषणात्मक संशोधन अहवाल म्हणजे काय?
- इ) आर्थिक पर्यावरण म्हणजे काय?
- फ) प्राथमिक माहिती म्हणजे काय?
- य) उदारीकरण म्हणजे काय?

प्र.2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[4×5=20]

- अ) गृहीतकाची वैशिष्ट्ये सांगा.
- ब) आर्थिक पर्यावरण यावर थोडक्यात टीपा लिहा.
- क) दुय्यम माहिती यावर टीपा लिहा.
- ड) उदारीकरणाचा भारतीय उद्योगावरील परिणाम स्पष्ट करा.
- इ) संशोधन अहवालाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- फ) ग्रामीण भागाच्या आर्थिक विकासात साखर उद्योगाची महत्त्वपूर्ण भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.3) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[4×5=20]

- अ) नमुना निवडीचे प्रकार लिहा.
- ब) गृहीतकाची चाचणी करण्याच्या पद्धती लिहा.
- क) खासगीकरणाचे उद्देश सांगा.
- ड) दुय्यम माहितीची वैशिष्ट्ये लिहा.
- इ) भारतातील कापूस आणि वस्त्रोद्योगाला भेडसावणाऱ्या समस्यांवर टीपा लिहा.
- फ) संशोधन अहवालाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[2×10=20]

- अ) व्यवसाय संशोधन म्हणजे काय? व्यवसाय संशोधनाची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ब) वैज्ञानिक संशोधन प्रक्रियेतील पायऱ्या स्पष्ट करा.
- क) आर्थिक पर्यावरणावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- ड) औद्योगिक असमतोल म्हणजे काय? औद्योगिक असमतोलाची कारणे व उपाय यावर चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4514

[6036]-SODL-2003

[Total No. of Pages : 4

S.Y. M.Com.

**202B : RESEARCH METHODOLOGY FOR BUSINESS AND
OPERATIONS RESEARCH
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following:

[5×2=10]

- a) Define research.
- b) What is a hypothesis?
- c) Explain the concept of informational report
- d) Explain primary data.
- e) Define report.
- f) Define linear programming.
- g) Define feasible solutions of a transportation.

Q2) Attempt any four out of six from the following:

[4×5=20]

- a) What are the process involved in formulation research Problem?
- b) Differentiate between null & alternative hypotheses.
- c) Write note on the methods of collecting primary data.
- d) Discuss advantages of Likert-scale.
- e) What are the different formats of written reports?
- f) Discuss the different elements of technical report.

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following: **[4×5=20]**

- a) What are the advantages & limitations of Linear programming problem?
- b) Explain the dominance principle.
- c) What are the phases involved in two phase simplex method?
- d) What are the different types of strategies?
- e) What is the difference between free float & independent float?
- f) Explain balanced and unbalanced traffic problems.

Q4) Attempt any two out of four from the following: **[2×10=20]**

- a) Explain the steps in the research process.
- b) Examine the ethical issues in research.
- c) Mention the steps of Johnson's Rules.
- d) Explain the graphical methods to solve two jobs on machines with given technological ordering for each job.

Total No. of Questions : 4]

P4514

[6036]-SODL-2003

S.Y. M.Com.

**202B : RESEARCH METHODOLOGY FOR BUSINESS AND
OPERATIONS RESEARCH**

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी सातपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[5×2=10]

- अ) संशोधन म्हणजे काय?
- ब) गृहीतक म्हणजे काय?
- क) माहितीपर अहवालाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- ड) प्राथमिक माहिती म्हणजे काय?
- इ) अहवाल म्हणजे काय?
- फ) रेषीय प्रोग्रामिंग व्याख्या लिहा?
- य) वाहतुकीचे व्यवहार्य उपाय परिभाषित करा.

प्र.2) खालीलपैकी सहापैकी चार प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) संशोधन समस्या निवडण्याची प्रक्रिया स्पष्ट करा?
- ब) शून्य आणि पर्यायी गृहीतकां मधील फरक स्पष्ट करा.
- क) प्राथमिक माहिती गोळा/संकलन करण्याच्या पद्धती लिहा.
- ड) लिकर्ट-स्केलचे (likert-scale) फायदे लिहा.
- इ) लिखित अहवालांचे स्वरूप स्पष्ट करा?
- फ) तांत्रिक अहवालाच्या विविध घटकांवर चर्चा करा.

प्र.3) खालीलपैकी सहापैकी चार प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) लिनियर प्रोग्रामिंग समस्येचे फायदे आणि मर्यादा काय आहेत?
- ब) वर्चस्वाचे तत्व स्पष्ट करा.
- क) दोन फेज सिम्प्लेक्स पद्धतीमध्ये कोणते टप्पे समाविष्ट आहेत?
- ड) रणनीतीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा?
- इ) फ्री फ्लोट आणि स्वतंत्र फ्लोटमध्ये काय फरक आहे?
- फ) संतुलित व असंतुलित वाहतूक समस्या स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी चारपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

[2×10=20]

- अ) संशोधन प्रक्रियेतील पायऱ्या स्पष्ट करा.
- ब) संशोधनातील नैतिक मुद्द्यांचे परीक्षण करा.
- क) जॉन्सनच्या नियमांच्या पायऱ्यांचा उल्लेख करा.
- ड) प्रत्येक कामासाठी दिलेल्या तांत्रिक क्रमाने मशीनवरील दोन कार्ये सोडवण्यासाठी ग्राफिकल पद्धती स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4515

[Total No. of Pages : 2

[6036]-SODL-2004

S.Y. M.Com.

**203: ADVANCED AUDITING AND RECENT ADVANCES
IN ACCOUNTING
Taxation & Auditing
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate marks.*

Q1) Define the following terms (any 5) :

[10]

- a) What is Auditing?
- b) What is Audit Report?
- c) Internal Audit.
- d) Computer based Accounting.
- e) Artificial Intelligence in Accounting.
- f) IPR Accounting.
- g) Define the term "Vouching".

Q2) Write a Short Notes (any 4) :

[20]

- a) Creative Accounting.
- b) IPR Accounting.
- c) Indirect Tax.

P.T.O.

- d) Block Chain Accounting.
- e) Types of CGCC.
- f) CARO 2003.

Q3) Short Answer Questions (any 4) : [20]

- a) What is Lean Accounting?
- b) Explain the Advantages of HRA.
- c) Mention the principles of Corporate Tax Reforms.
- d) Role of Big Data in Accounting.
- e) What are the aims of vouching tests?
- f) Advantages and Disadvantages of Audit Programmes.

Q4) Long Answer Questions (Any 2) : [20]

- a) Discuss the advantages of Cloud accounting and the benefits of Cloud accounting to smaller companies.
- b) What is Auditing? Explain the advantages and disadvantages of Auditing.
- c) Explain the different types of Audit report based on opinions expressed.
- d) What is Inflation Accounting? Discuss the advantages and disadvantages of Inflation Accounting.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4516

[Total No. of Pages : 4

[6036]SODL-2005

M.Com. (Part-II)

**205 : LAWS RELATING TO INTERNATIONAL BUSINESS &
RECENT ADVANCES IN COMMERCIAL LAWS AND
PRACTICES
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following:

[5 × 2 = 10]

- a) What is International Law?
- b) What is codification of International Law?
- c) What is multinational corporation?
- d) State the Hamburg rule.
- e) Write 2 Objectives of Confederation of Indian Industry (CII).
- f) Define Special Economic Zone.
- g) Define Globalisation.

Q2) Attempt any four out of six from the following:

[4 × 5 = 20]

- a) Write scope of International Law.
- b) State the several contribution to international law that India has made.
- c) Describe the five main drivers of globalisation.
- d) State an advantages and disadvantages of International trade.
- e) What are the functions of Competition Commission under Competition Act.
- f) Why was the need felt the Securitization & Reconstruction of Financial Assets and Enforcement of Security Interest Act?

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following: **[4 × 5 = 20]**

- a) Write scope and objectives of International Business.
- b) What are the major recommendation of the Alexander Committee.
- c) Explain the important characteristics of International Commercial Arbitration.
- d) What are objectives of Special Economic Zones?
- e) Describe the functions of the Chairperson of the Appellate Tribunal.
- f) Write a note on Balance of Payment.

Q4) Attempt any two out of four from the following: **[2 × 10 = 20]**

- a) Explain the various non-tariff barriers of International trade.
- b) Analyse India's trade policy in pre-reforms and post-reforms periods.
- c) Describe the procedure of setting up Special Economic Zone by a developer.
- d) Explain the various mode of recovery of debt from the defedents according to the Act.

Total No. of Questions : 4]

P-4516

[6036]SODL-2005

M.Com. (Part-II)

205 : LAWS RELATING TO INTERNATIONAL BUSINESS &
RECENT ADVANCES IN COMMERCIAL LAWS AND
PRACTICES

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडवणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील सातपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[5 × 2 = 10]

- अ) आंतरराष्ट्रीय कायदा म्हणजे काय?
- ब) आंतरराष्ट्रीय कायद्यात कोडिफिकेशन काय आहे?
- क) बहुराष्ट्रीय निगम/महामंडळ म्हणजे काय?
- ड) हॅम्बर्ग नियम सांगा.
- इ) भारतीय उद्योग महासंघाची (CII) ची दोन उद्दिष्टे लिहा.
- फ) विशेष आर्थिक क्षेत्र व्याख्या सांगा.
- य) जागतिकीकरणाची व्याख्या सांगा.

प्रश्न 2) खालील सहापैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[4 × 5 = 20]

- अ) आंतरराष्ट्रीय कायद्याची व्याप्ती सांगा.
- ब) भारताने आंतरराष्ट्रीय कायद्यात केलेले योगदान सांगा.
- क) जागतिकीकरणाच्या पाच मुख्य चालकांचे (Drivers) चे वर्णन करा.
- ड) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे फायदे आणि तोटे लिहा.
- इ) प्रतिस्पर्धा कायदा अंतर्गत आयोगाची कार्ये स्पष्ट करा.
- फ) आर्थिक मालमत्तेचे सुरक्षितीकरण आणि पुर्नबांधणी आणि सुरक्षा कायदा लागू करण्याची गरज का होती ते स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील सहापैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[4 × 5 = 20]

- अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराची व्याप्ती आणि उद्दिष्टे लिहा.
- ब) अॅलेक्झांडर समितीच्या प्रमुख शिफारशी काय आहेत ते सांगा.
- क) आंतरराष्ट्रीय व्यावसायिक लवादाची महत्त्वाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ड) विशेष आर्थिक क्षेत्र कायद्याची उद्दिष्टे काय आहेत ?
- इ) अपीलीय न्यायाधिकरणाच्या अध्यक्षानांच्या कार्याचे वर्णन करा.
- फ) देयक शिल्लक (Balance of Payment) वर टीप लिहा.

प्रश्न 4) खालील चारपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

[2 × 10 = 20]

- अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील विविध गैर-शुल्क अडथळे (Non-tariff Barriers) स्पष्ट करा.
- ब) सुधारणापूर्व आणि सुधारोत्तर काळात भारताच्या व्यापार धोरणाचे विश्लेषण करा.
- क) विकासकाद्वारे विशेष आर्थिक क्षेत्र स्थापन करण्याच्या प्रक्रियेचे वर्णन करा.
- ड) कायद्यानुसार प्रतिवादींकडून वसूल करण्याच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4517

[Total No. of Pages : 2

[6036]-SODL-2006

S.Y. M.Com.

**207 : COST AUDIT & RECENT ADVANCES IN COST
AUDITING AND COST SYSTEM
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following.

[5 × 2 = 10]

- a) Define the term GST.
- b) What do you mean by Social Audit?
- c) What is E-costing?
- d) Define the term six sigma.
- e) What do you mean by Cost Accounting standard?
- f) Explain the concept of lean manufacturing
- g) Define the term Cost Audit.

Q2) Attempt any four out of six from the following.

[4 × 5 = 20]

- a) Explain the difference between Notes and Qualifications.
- b) What are the Advantages of ERP?
- c) Write a short note on - Robotics in manufacturing.
- d) Explain the features of GST Audit Tool.
- e) Explain the principles set by Cost Accounting Standard - 24.
- f) Explain the benefits of six sigma.

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following. **[4 × 5 = 20]**

- a) Write short note on - Total Quality Management.
- b) Explain scope of GST Audit.
- c) Explain the difference between Financial Audit & Cost Audit.
- d) Write short note on - CAS - 2 Cost Accounting standard on capacity determination.
- e) Explain the procedure for appointment of Cost Auditor.
- f) Explain the essential features of XBRL.

Q4) Attempt any two out of four from the following. **[2 × 10 = 20]**

- a) What is Kaizen Techniques & Explain the principles of Kaizen.
- b) What is the pollution control cost? Analyse the principle for measurement of Pollution Control Cost.
- c) What is an ERP & Explain benefits of ERP.
- d) What do you mean by artificial intelligence (AI) of Six Sigma.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4518

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-2007

S.Y. M.Com.

**209 : CO-OPERATIVE CREDIT SYSTEM AND RECENT
ADVANCES IN CO-OPERATIVE AND RURAL
DEVELOPMENT
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following :

[10]

- a) What are Non-professional Mahajans?
- b) What is Medium Term Credit?
- c) What is the primary responsibility of India's rural cooperative banks (RCBs)?
- d) Mention any two weaknesses of PACS.
- e) Which states are most affected by farmers suicide in India?
- f) Define cooperation.
- g) When did the consumer cooperative movement begin?

Q2) Attempt any four out of six from the following :

[20]

- a) What are the non-institutional sources of agricultural credit?
- b) What are the various purposes of long term credit?
- c) Write a short note on the DCC banks.
- d) State the functions of NABARD.
- e) Explain any two principles of cooperatives.
- f) What is the difference between immediate and eventual objectives?

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following :

[20]

- a) What are the basic principles of microfinance?
- b) What are Eco-Mobility Schemes?
- c) What is the current scenario of cooperative institutions in India?
- d) What are the disadvantages of short term loans?
- e) How does cooperative leadership work in the global era?
- f) Write a short-note on the formation of rural cooperative banks.

Q4) Attempt any two out of four from the following :

[20]

- a) Comment on the reports of various committees regarding farmer's suicides.
- b) Discuss the significance of institutional credit in detail.
- c) Comment on the working of housing cooperatives and their federations
- d) Describe the advantages and disadvantages of medium term credit.

Total No. of Questions : 4]

P-4518

[6036]-SODL-2007

S.Y. M.Com.

**209 : CO-OPERATIVE CREDIT SYSTEM AND RECENT
ADVANCES IN CO-OPERATIVE AND RURAL
DEVELOPMENT
(2019 Pattern)
(मराठी रूपांतर)**

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही पाच) : [10]

- अ) अव्यावसायिक महाजन म्हणजे काय? (Non-professional Mahajans)
- ब) मध्यम मुदतीचे कर्ज म्हणजे काय?
- क) भारतातील ग्रामीण सहकारी बँकांची प्राथमिक जबाबदारी कोणती?
- ड) PACS चे कोणतेही दोन कुमकुवतपणा लिहा?
- इ) भारतातील शेतकरी आत्महत्येमुळे कोणती राज्ये सर्वाधिक प्रभावित आहेत?
- फ) सहकाराची व्याख्या लिहा.
- य) ग्राहक सहकारी चळवळ कधी सुरू झाली?

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) : [20]

- अ) कृषी कर्जाचे गैर-संस्थात्मक स्रोत कोणते आहेत?
- ब) दीर्घकालीन कर्जाचे उद्देश लिहा.
- क) DCC बँकेवर संक्षिप्त टिप लिहा.
- ड) NABARD चे कार्य लिहा.
- इ) सहकाराची कोणतीही दोन तत्त्वे स्पष्ट करा.
- फ) तात्काळ आणि अंतिम उद्दिष्टांमधील फरक लिहा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) :

[20]

- अ) मायक्रोफायनान्सची (Microfinance) मूलभूत तत्त्वे लिहा.
- ब) इको-मोबिलिटी (Eco-Mobility Scheme) म्हणजे काय?
- क) भारतातील सहकारी संस्थांची सध्याची परिस्थिती स्पष्ट करा.
- ड) अल्प मुदतीच्या कर्जाचे तोटे लिहा.
- इ) जागतिक युगात सहकारी नेतृत्व कसे कार्य करते?
- फ) ग्रामीण सहकारी बँकांच्या निर्मितीवर एक छोटी टीप लिहा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) :

[20]

- अ) शेतकरी आत्महत्यांबाबत विविध समित्यांच्या अहवालांवर भाष्य करा.
- ब) संस्थात्मक कर्जाचे महत्त्व तपशीलवार चर्चा करा.
- क) गृहनिर्माण सहकारी संस्था आणि त्यांच्या महासंघाच्या कार्याचे वर्णन करा.
- ड) मध्यम मुदतीच्या कर्जाचे फायदे-तोटे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P-4519

[Total No. of Pages : 6

[6036]-SODL-2008

S.Y. M.Com.

**211 : ENTREPRENEURIAL BEHAVIOUR AND RECENT
ADVANCES IN BUSINESS PRACTICES AND
ENVIRONMENT
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) Solve any 5 out of 7 :

[5 × 2 = 10]

- a) MSME is defined under which act?
  - i) MSMED Act, 1999
  - ii) MSMED Act, 2006
  - iii) MSME Act, 2001
  - iv) MSME Act, 2004
- b) The process of creating something new is called _____
  - i) Creative flexibility
  - ii) Management
  - iii) Business
  - iv) Innovation
- c) Full form of RGUMI.
  - i) Rajeev Gandhi Udyog Mitra Scheme
  - ii) Rajeev Gandhi Udyami Mitra Scheme
  - iii) Rajeev Gandhi Udyami Mudra Scheme
  - iv) Rajeev Gandhi Udyog Mudra Scheme
- d) Many entrepreneurs choose to start businesses by themselves because :
  - i) The want of uncontested control
  - ii) Coordination is less complicated
  - iii) Profits will go only to the founder
  - iv) All of the above

P.T.O.

- e) Prime Minister Employment Generation Programme (PMEGP) scheme was launched in _____.
- i) 2005
  - ii) 2006
  - iii) 2007
  - iv) 2008
- f) Importance of Entrepreneurship includes _____.
- i) Economic & dynamic activity
  - ii) Innovation & Profit potential
  - iii) Risk bearing
  - iv) All of these
- g) Why are small businesses important to a country's economy?
- i) They give an outlet for entrepreneurs
  - ii) They can provide specialist support to larger companies
  - iii) They can be innovators of new products
  - iv) All the above

Q2) Solve any 4 out of 6 :

[4 × 5 = 20]

- a) What are the main sources of information of business opportunity?
- b) Describe the process of entrepreneurship in detail.
- c) What are the objectives of the Maharashtra New Industrial Policy, 2019?
- d) What are the main objectives of Service Training Institute (STIs)?
- e) What are the conditions that motivate people to start a new business?
- f) What is good corporate governance?

Q3) Solve any 4 out of 6 :

[4 × 5 = 20]

- a) What are the provisions for Large Scale Industries (LSIs) according to Maharashtra New Industrial Policy, 2019?
- b) What are the sources of achievement motivation?
- c) Write a short note on the Micro and Small Enterprises Cluster Development Programme.
- d) Briefly explain the significance and types of secondary data.
- e) What are the components of Labour Market Information Cell (LMIC)?
- f) Explain Meaning and features of entrepreneurship.

Q4) Solve any 2 out of 4 :

[2 × 10 = 20]

- a) Explain the factors affecting the economic environment for entrepreneurship
- b) Explain the different skills and qualifications that are deemed necessary for an entrepreneurship trainer
- c) Discuss the retail policy as envisaged by the Maharashtra government.
- d) Evaluate the steps taken by the government to fight COVID-19 lockdown effects.

Total No. of Questions : 4]

P-4519

[6036]-SODL-2008

S.Y. M.Com.

**211 : ENTREPRENEURIAL BEHAVIOUR AND RECENT
ADVANCES IN BUSINESS PRACTICES AND
ENVIRONMENT**

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणतेही 5 प्रश्न सोडवा.

[5 × 2 = 10]

अ) एम एस एम ई (MSME) ची व्याख्या कोणत्या कायदांतर्गत केली जाते?

- i) एम एस एम ई डी (MSMED) कायदा, 1999
- ii) एम एस एम ई डी (MSMED) कायदा, 2006
- iii) एम एस एम ई (MSME) कायदा, 2001
- iv) एम एस एम ई (MSME) कायदा, 2004

ब) काहीतरी नवीन तयार करण्याच्या प्रक्रियेला ..... म्हणतात.

- i) सर्जनशील लवचिकता
- ii) व्यवस्थापन
- iii) व्यवसाय
- iv) नावीन्य

क) RGUMI चे पूर्ण रूप :

- i) Rajeev Gandhi Udyog Mitra Scheme
- ii) Rajeev Gandhi Udyami Mitra Scheme
- iii) Rajeev Gandhi Udyami Mudra Scheme
- iv) Rajeev Gandhi Udyog Mudra Scheme

- ड) अनेक उद्योजक स्वतः व्यवसाय सुरू करणे निवडतात कारण :
- त्यांना निर्विवाद नियंत्रण हवे असते
  - त्यांना समन्वय कमी क्लिष्ट आहे
  - त्यांना नफा फक्त संस्थापकाकडे जाईल
  - वरील सर्व
- इ) पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम (PMEGP) योजना ..... मध्ये सुरू करण्यात आली.
- 2005
  - 2006
  - 2007
  - 2008
- फ) उद्योजकतेमध्ये ..... महत्त्वाचे आहे.
- आर्थिक आणि गतिमान क्रियाकलाप
  - नवकल्पना आणि नफा क्षमता
  - जोग्खीम पत्करणे
  - वरील सर्व
- य) देशाच्या अर्थव्यवस्थेसाठी छोटे व्यवसाय महत्त्वाचे का आहेत ?
- ते उद्योजकांसाठी एक आउटलेट देतात
  - ते मोठ्या कंपन्यांना विशेषज्ञ समर्थन देऊ शकतात
  - ते नवीन उत्पादनांचे नवकल्पक असू शकतात
  - वरील सर्व

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही 4 प्रश्न सोडवा.

[4 × 5 = 20]

- व्यवसाय संधीच्या माहितीचे मुख्य स्रोत कोणते आहेत ?
- उद्योजकतेच्या प्रक्रियेचे तपशीलवार वर्णन करा.
- 2019 चे महाराष्ट्र नवीन औद्योगिक धोरणाची उद्दिष्टे काय आहेत ?
- सेवा प्रशिक्षण संस्था (STIs) चे मुख्य उद्दिष्टे स्पष्ट करा ?
- नवीन व्यवसाय सुरू करण्यासाठी लोकांना प्रवृत्त करणाऱ्या कोणत्या परिस्थिती आहेत ?
- चांगले कॉर्पोरेट गव्हर्नन्स म्हणजे काय ?

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही 4 प्रश्न सोडवा. [4 × 5 = 20]

- अ) 2019 चे नवीन महाराष्ट्र औद्योगिक धोरणानुसार मोठे उद्योग (LSIs) साठी काय तरतुदी आहेत?
- ब) सिद्धी प्रेरणा स्रोत कोणते आहेत?
- क) सूक्ष्म आणि लघु उद्योग, समूह विकास कार्यक्रमावर टीप लिहा.
- ड) दुय्यम डेटाचे महत्त्व आणि प्रकार थोडक्यात स्पष्ट करा.
- इ) श्रम बाजार माहिती सेल (LMIC) चे घटक कोणते आहेत?
- फ) उद्योजकतेचा अर्थ आणि वैशिष्ट्ये सांगा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणतेही 2 प्रश्न सोडवा. [2 × 10 = 20]

- अ) उद्योजकतेच्या आर्थिक वातावरणावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- ब) उद्योजकता प्रशिक्षकासाठी आवश्यक असणारी विविध कौशल्ये आणि पात्रता स्पष्ट करा.
- क) महाराष्ट्र सरकारने परिकल्पित केलेल्या किरकोळ धोरणाची चर्चा करा.
- ड) कोविड-19 लॉकडाउन प्रभावांशी लढण्यासाठी सरकारने उचललेल्या पावलांचे मूल्यमापन करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4520

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-2009

M.Com. (Part - II)

**213 : HUMAN RESOURCE MANAGEMENT AND RECENT
ADVANCES IN BUSINESS ADMINISTRATION
(2019 CBCS Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following.

[5×2=10]

- a) What is mean by human resource management?
- b) What is mean by Globalization?
- c) What is mean by HR planning?
- d) What is mean by Recruitment?
- e) What is mean by Training?
- f) What is mean by Innovation management.
- g) What is mean by change management.

Q2) Attempt any four out of six from the following:

[4×5=20]

- a) State the objectives of human resource management.
- b) Steps in the process of selection.
- c) Write short note on cross cultural management.
- d) Write a note on interviews.
- e) Write note on Appraisal Errors.
- f) Explain the role of biometrics in HR management.

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following:

[4×5=20]

- a) State the functions of human resource management.
- b) Write note on customer centric approach.
- c) Write short note on global management system.
- d) Explain the techniques prerequisite for success.
- e) Explain the principles of change management.
- f) Explain the role of acquisition and merger.

Q4) Attempt any two out of four from the following.

[2×10=20]

- a) Explain the key steps in innovation management.
- b) Explain the current trends in acquisition and mergers on national scenario.
- c) Explain the different methods of training.
- d) What is E-Human Resource? Explain its advantages and disadvantages.

Total No. of Questions : 4]

P4520

[6036]-SODL-2009

M.Com. (Part - II)

**213 : HUMAN RESOURCE MANAGEMENT AND RECENT
ADVANCES IN BUSINESS ADMINISTRATION**

(2019 CBCS Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडवणे आवश्यक.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

प्र.1) खालील प्रश्नांपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[5×2=10]

- अ) मानव संसाधन व्यवस्थापन म्हणजे काय ?
- ब) जागतिकीकरण म्हणजे काय ?
- क) मानव संसाधन नियोजन म्हणजे काय ?
- ड) भरती म्हणजे काय ?
- इ) प्रशिक्षण म्हणजे काय ?
- फ) नवोपक्रम व्यवस्थापन म्हणजे काय ?
- य) बदल व्यवस्थापन म्हणजे काय ?

प्र.2) खालील सहा प्रश्नांपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[4×5=20]

- अ) मानवी संसाधन व्यवस्थापनाची उद्दिष्टे सांगा.
- ब) निवड प्रक्रियेतील पायऱ्या स्पष्ट करा.
- क) आंतर सांस्कृतिक व्यवस्थापन टीप लिहा.
- ड) मुलाखत टीप लिहा.
- इ) मूल्यांकन त्रुटींवर टीप लिहा.
- फ) मानव संसाधन व्यवस्थापनातील बायोमेट्रिक्सची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील सहा प्रश्नांपैकी चार प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[4×5=20]

- अ) मानव संसाधन व्यवस्थापनाची कार्ये सांगा.
- ब) ग्राहक केंद्रित दृष्टीकोन टीप लिहा.
- क) जागतिक व्यवस्थापन प्रणाली स्पष्ट करा.
- ड) यशस्वी स्थित्यंतर व्यवस्थापनासाठी आवश्यक पूर्वीस्थिती स्पष्ट करा.
- इ) बदल व्यवस्थापनाची तत्वे स्पष्ट करा.
- फ) संपादन आणि विलिनीकरणाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील चार प्रश्नांपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[2×10=20]

- अ) नवोपक्रम व्यवस्थापन प्रक्रियेतील पायऱ्या स्पष्ट करा.
- ब) राष्ट्रीय स्तरावर संपादन आणि विलिनीकरणाचे सध्याचे प्रवाह स्पष्ट करा.
- क) प्रशिक्षणाच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा.
- ड) ई-मानवी संसाधन म्हणजे काय? त्याचे फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4521

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-2010

S.Y. M.Com.

**215 : FOREIGN EXCHANGE AND RECENT ADVANTAGES IN
BANKING AND FINANCE**

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five

[10]

- a) Define spot market?
- b) Define Non - Resident External Account?
- c) Write definition of import export bank?
- d) Explain meaning of core banking?
- e) Write the definition of money market?
- f) Define bill of exchange?
- g) What is the secondary market?

Q2) Attempt any four

[20]

- a) Explain the Swift features?
- b) Write a short note on Foreign Exchange Management Act (FEMA)?
- c) Write a short note on Export Import Bank (EXIM)?
- d) Explain what is dealing room and its importance?
- e) Write note on insurance policy?
- f) Write meaning of Debit card and its benefits?

P.T.O.

Q3) Attempt any four

[20]

- a) Explain the money market and money market mutual fund?
- b) Write National Electronic Fund Transfer (NEFT) Benefits?
- c) Write a short note on over - the - counter exchange of India?
- d) Define meaning of credit card and explain its any three features?
- e) What does invoice briefly explain.
- f) Write a short note on Initial Public Offering (IPO)?

Q4) Attempt any two

[20]

- a) Explain the characteristics of foreign exchange market?
- b) State the financial inclusion and its benefits?
- c) Explain the risks of foreign exchange market?
- d) Explain the objectives of Basel Committee III?

Total No. of Questions : 4]

P4521

[6036]-SODL-2010

S.Y. M.Com.

**215 : FOREIGN EXCHANGE AND RECENT ADVANTAGES IN
BANKING AND FINANCE**

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[10]

- अ) हजर बाजार (Spot Market) म्हणजे काय?
- ब) अनिवासी बाह्य खाते (NRI A/C) म्हणजे काय?
- क) आयात निर्यात बँक (EXIM Bank) व्याख्या लिहा.
- ड) कोअर बँकिंग (Core Banking) अर्थ सांगा.
- इ) नाणेबाजार (Money Market) व्याख्या लिहा.
- फ) हंडी (Bill of Exchange) म्हणजे काय?
- य) दुय्यम बाजार (Secondary Market) म्हणजे काय?

प्र.2) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[20]

- अ) स्विफ्ट वैशिष्ट्ये सांगा.
- ब) विदेशी विनिमय व्यवस्थापन कायदा (FEMA) टीप लिहा.
- क) आयात निर्यात बँक (EXIM) टीप लिहा.
- ड) डीलिंग रूम म्हणजे काय आणि त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- इ) विमा पत्र टीप लिहा.
- फ) डेबिट कार्ड अर्थ सांगून त्याचे फायदे लिहा.

प्र.3) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[20]

- अ) नाणेबाजार संकल्पना सांगून नाणेबाजार परस्पर निधी थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ब) राष्ट्रीय इलेक्ट्रॉनिक निधी हस्तांतरण (NEFT) फायदे लिहा.
- क) ओव्हर द काउंटर एक्सचेंज ऑफ इंडिया व्याख्या लिहून त्यावर टीप लिहा.
- ड) क्रेडिट कार्ड अर्थ सांगून कोणतेही तीन वैशिष्ट्ये लिहा.
- इ) बिजक म्हणजे काय थोडक्यात स्पष्ट करा.
- फ) प्रारंभिक सार्वजनिक अर्पण (IPO) टीप लिहा.

प्र.4) कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

[20]

- अ) परकीय विनिमय बाजाराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) आर्थिक समावेशक संकल्पना सांगून वित्तीय समावेशाचे फायदे सांगा.
- क) परकीय विनिमय बाजारातील धोके स्पष्ट करा.
- ड) बेसल समिती III चे उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4522

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-2011

M.Com. - II

**217 : INTERNATIONAL MARKETING AND RECENT
ADVANCES IN MARKETING
(2019 Pattern) (CBCS)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following.

[5×2=10]

- a) What is International Marketing?
- b) State the meaning of Financial Indicator?
- c) What is International Marketing Mix?
- d) Why the documentation is important in Import - Export Business?
- e) State the meaning of Marketing Strategy.
- f) State the corporate strategy of Banco de Brasil.
- g) Explain Digital Marketing in short.

Q2) Attempt any four out of six from the following:

[4×5=20]

- a) Explain the role of Customer in service delivery.
- b) Describe the reasons of entry in International Marketing.
- c) Discuss the Economic Factors affecting International Marketing.
- d) State the factors which influence international price determination.
- e) What are the facilities are provided by RBI and EXIM Bank in Foreign Exchange?
- f) What are the various types of Marketing Strategy?

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following: **[4×5=20]**

- a) What type of fund based assistance are provided to exporters in India?
- b) Explain the importance of Sustainable Marketing.
- c) Explain some of the popular e-marketing websites.
- d) State the categories of nature of interaction between customer and service organization.
- e) Discuss the scope of International Marketing.
- f) Write a note on Microeconomic Environment.

Q4) Attempt any two out of four from the following. **[2×10=20]**

- a) Explain the role of Modern Marketing Manager in the era of Digital Marketing with specific reference to Social Media Management and Social Media Audit.
- b) Explain in detail the stages of International Marketing Development and Environment.
- c) Define Sustainable Marketing. Explain the ethical issues related to sustainable marketing.
- d) Describe the procedure for establishing customer - defined service standards.

Total No. of Questions : 4]

P4522

[6036]-SODL-2011

M.Com. - II

217 : INTERNATIONAL MARKETING AND RECENT
ADVANCES IN MARKETING

(2019 Pattern) (CBCS)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजव्या बाजूचे आकडे पूर्ण गुण दर्शवतात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणतेही 5 प्रश्न सोडवा.

[5×2=10]

- आंतरराष्ट्रीय विपणन म्हणजे काय ?
- वित्तिय सूचक म्हणजे काय ?
- आंतरराष्ट्रीय विपणन मिश्र म्हणजे काय ?
- आयात - निर्यात व्यवसायात दस्तऐवजीकरण महत्त्वाचे का आहे ?
- विपणन व्यूहरचनेचा अर्थ सांगा.
- बँको डी ब्रासिलची कॉर्पोरेट रणनीती सांगा.
- डिजिटल मार्केटिंग थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्र.2) खालीलपैकी कोणतेही 4 प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- सेवा वितरणामध्ये ग्राहकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- आंतरराष्ट्रीय विपणनामध्ये प्रवेशाची कारणे सांगा.
- आंतरराष्ट्रीय विपणनावर परिणाम करणाऱ्या आर्थिक घटकांची चर्चा करा.
- आंतरराष्ट्रीय किमतीच्या निर्धारणावर परिणाम करणारे घटक सांगा.
- आर. बी. आय. आणि एक्झिम बँकेद्वारे कोणत्या परकीय विनिमय सुविधा पुरविल्या जातात ?
- विपणन व्यूहरचनेचे विविध प्रकार कोणते आहेत ?

प्र.3) कोणतेही 4 प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) भारतातील निर्यातदारांना कोणत्या प्रकारची आर्थिक मदत दिली जाते?
- ब) शाश्वत विपणनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- क) काही लोकप्रिय ई-मार्केटिंग वेबसाइट्सचे स्पष्टीकरण द्या.
- ड) ग्राहक आणि सेवा संस्था यांच्यातील परस्परसंवादाच्या स्वरूपाच्या श्रेणी सांगा.
- इ) आंतरराष्ट्रीय विपणनाच्या व्याप्तीची चर्चा करा.
- फ) मायक्रो आर्थिक पर्यावरण यावर समग्र टीप लिहा.

प्र.4) कोणतेही 2 सोडवा.

[2×10=20]

- अ) सोशल मीडिया व्यवस्थापन आणि सोशल मीडिया अंकाक्षेनाच्या विशिष्ट संदर्भासह डिजिटल विपणन युगात आधुनिक विपणन व्यवस्थापकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) आंतरराष्ट्रीय विपणन विकास आणि पर्यावरणाच्या टप्प्यांचे तपशीलवार वर्णन करा.
- क) शाश्वत विपणन ची व्याख्या द्या. शाश्वत विपणनाशी संबंधित नैतिक समस्या स्पष्ट करा.
- ड) ग्राहक परिभाषित सेवा मानके स्थापित करण्याच्या प्रक्रियेचे वर्णन करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4523

[6036]-SODL-2012

[Total No. of Pages : 2

M.Com. - II

**204 : SPECIALISED AUDITING AND CASE STUDIES
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) Attempt any five of the following.

[10]

- a) Define the term tax Audit?
- b) What is Internal Control?
- c) What is Adverse Opinion of Auditor?
- d) What is Goods and Services tax?
- e) Define the term Internal Audit?
- f) What do you mean by urban Credit cooperative Society?
- g) What is Form 3CA as per Income Tax Act-1961?

Q2) Attempt any four of the following.

[20]

- a) Explain the importance of Internal Audit.
- b) Explain Tax Audit under Section 44AB of Income tax Act-1961.
- c) What is the need of GST Audit?
- d) What are the special features of Audit of Cooperatives?
- e) Explain the concept of Cooperative Consumer Store?
- f) What are the steps in Bank Audit?

P.T.O.

Q3) Attempt any four of the following. **[20]**

- a) What are the provisions of Audit of cooperative Housing societies?
- b) What are the areas of internal Audit?
- c) Explain the Verification of assets and liabilities of banking companies.
- d) What are the steps to be taken by Auditor in GST Audit?
- e) Write down short note-Multistate cooperative Society.
- f) What is the necessity of Bank Audit?

Q4) Attempt any two from the following. **[20]**

- a) Explain the GST Audit procedure in detail.
- b) What are the Audit provisions mentioned in Multistate cooperative societies Act-2002?
- c) Explain the Salient features of enactments affecting Banks.
- d) Define Internal Control. Explain areas of Internal Control.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4524

[6036]-SODL-2013

M.Com. - II

206 : WTO - NORMS & PRACTICES AND CASE STUDIES

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following.

[5×2=10]

- a) Briefly mention the composition of the DSB.
- b) Who appoints the Chairperson to the DSB?
- c) What is mean by 'most favorable nation'?
- d) Dispute Settlement Body - Defination.
- e) What is Protectionism?
- f) Explain Dunkel Proposal.
- g) State Agreement on Agriculture (AoA).

Q2) Attempt any four out of six from the following.

[4×5=20]

- a) Discuss the merits and demerits of functioning of GATT.
- b) What are the two main ways of settling disputes at WTO?
- c) Explain the function of World Trade Organization (WTO).
- d) Wha are the functions of GATT?
- e) What is the meaning of the Green Economy?
- f) International Trade and Human Rights under the WTO.

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following.

[4×5=20]

- a) State the stages to WTO dispute settlement process.
- b) Describe the functions of the WTO.
- c) Environmental issues discussed under the WTO.
- d) Various significant agreements signed under the WTO.
- e) Agreement on Textiles and Clothing (ATC).
- f) State the loopholes in the WTO.

Q4) Attempt any two out of four from the following.

[2×10=20]

- a) Analyse the elements of the Understanding on the rules and procedures governing the settlement of disputes.
- b) Describe the advantages and disadvantages which India gained from the WTO.
- c) How has the WTO increased to the prosperity of the world economy?
- d) Explain the objectives and relevance of GATT in detail.

Total No. of Questions : 4]

P4524

[6036]-SODL-2013

M.Com. - II

206 : WTO - NORMS & PRACTICES AND CASE STUDIES

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडवणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

प्र.1) खालील प्रश्नांपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[5×2=10]

- अ) कलह निवारण मंडळाची रचना स्पष्ट करा.
- ब) कलह निवारण मंडळाच्या अध्यक्षाची नेमणूक कोण करते.
- क) मोस्ट फेव्हरेबल नेशन म्हणजे काय?
- ड) कलह निवारण बोर्ड व्याख्या.
- इ) संरक्षणवाद म्हणजे काय?
- फ) डॅकेल प्रस्ताव म्हणजे काय?
- य) जागतिक व्यापार संघटनेचा कृषीविषयक करार.

प्र.2) खालील सहा प्रश्न पैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[4×5=20]

- अ) गॅटच्या कार्याचे फायदे तोटे सांगा.
- ब) जागतिक व्यापार संघटनेत वाद मिटवण्याची दोन मार्ग सांगा.
- क) जागतिक व्यापार संघटनेची कार्ये स्पष्ट करा.
- ड) गॅटची प्रमुख कार्ये कोणती.
- इ) हरित अर्थव्यवस्था म्हणजे काय.
- फ) जागतिक व्यापार संघटने अंतर्गत आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि मानवी हक्क.

प्र.3) खालील सहा प्रश्न पैकी चार प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[4×5=20]

- अ) कलह निवारणच्या प्रक्रियेचे टप्पे सांगा.
- ब) जागतिक व्यापार संघटनेची कार्ये स्पष्ट करा.
- क) जागतिक व्यापार संघटनेत पर्यावरण विषयक करार.
- ड) जागतिक व्यापार संघटनेच्या अंतर्गत मंजूर करण्यात आलेले विविध करार सांगा.
- इ) जागतिक व्यापार संघटनेचा कापड उद्योग विषयक करार.
- फ) जागतिक व्यापार संघटनेच्या मर्यादा स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील चार प्रश्न पैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[2×10=20]

- अ) कलहनिर्वाह मंडळाच्या विविध नियमांचे विश्लेषण करा.
- ब) जागतिक व्यापार संघटनेपासून भारतास झालेले फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.
- क) जागतिक व्यापार संघटनेमुळे जागतिक अर्थव्यवस्थेत वाढ कशी झाली ते सांगा.
- ड) गॅटची उद्दिष्टे आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4525

[6036]-SODL-2014

[Total No. of Pages : 2

M.Com. - II

**208 : MANAGEMENT AUDIT AND CASE STUDIES IN
ADVANCED COST ACCOUNTING AND COST SYSTEM
(2019 CBCS Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicates full marks.*

Q1) Answer any five questions out of the following. **[10]**

- a) Define the term Management Audit.
- b) Explain modern concept of management Audit.
- c) What do you mean by First-in- First-Out (FIFO)?
- d) What is Social Cost?
- e) Explain the meaning of Operational Audit?
- f) What do you mean by corporate Image?
- g) What is Corporate Culture?

Q2) Answer any four questions out of the following. **[20]**

- a) Write any five functions of Internal Auditor.
- b) What do you mean by Office Automation system?
- c) Explain the key aspects of corporate Development audit.
- d) What are the objectives of Operational Audit?
- e) State two ways in which positive corporate image helps companies.
- f) What do you mean by Risk based approach?

P.T.O.

Q3) Answer any four questions out of the following. **[20]**

- a) State the difference between Financial Audit and Cost Audit.
- b) Explain the functions of Personal Department.
- c) State corporate development Strategy.
- d) Write the Evaluation of Operational Audit.
- e) Write note on Cost Audit Report.
- f) What are the methods of training and Development?

Q4) Answer any two out of the following. **[20]**

- a) What are the different types of Audit?
- b) Explain Management Audit Programme.
- c) Explain the corporate social responsibilities.
- d) What are the sources of Corporate Image?

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4526

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-2015

M.Com. - II

210 : CO- OPERATIVE BANKING SYSTEM AND CASE STUDIES

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) A) Fill in the Blanks:

[5]

- i) Overdue become NPA after _____ days.
  - a) 30
  - b) 60
  - c) 90
  - d) 120
- ii) Kisan Card is primarily focused on.
  - a) Farmer
  - b) Doctor
  - c) Government
  - d) Business
- iii) Bank rate is decided by.
  - a) RBI
  - b) SBI
  - c) Central Bank of India
  - d) All of the above
- iv) Co-operation word derived from _____ Latin word.
  - a) Co-operate
  - b) Co-operari
  - c) Co-operative
  - d) None of the above
- v) MSC was established on _____.
  - a) 1960
  - b) 1923
  - c) 1911
  - d) 1844

B) Write true or False:

[5]

- i) RBI was established in 1934.
- ii) NABARD works for Industrial Development.
- iii) MSC Bank came under commercial sector bank.
- iv) CRR is determined by SBI.
- v) Managing Foreign Exchange is a function of RBI.

P.T.O.

Q2) Write short notes on any 4 out of the 6 from the following questions: [20]

- a) Overdue follow up
- b) Kisan Credit cards
- c) ANBC
- d) Problems of MSC banks
- e) NABARD
- f) National Housing bank

Q3) Attempt any four out of six from the following. [20]

- a) Explain the types of Crop loans.
- b) Explain the functions of MSC Banks.
- c) Explain the functions of NABARD.
- d) Discuss the history of Cooperative banks.
- e) What are the uses of crop loans.
- f) Explain the vision of NCARDB.

Q4) Attempt any two out of four from the following. [20]

- a) Explain in detail the progress and problems of Maharashtra State Co-operative Banks.
- b) Explain the structure of cooperative credit institutions.
- c) Discuss the origin and functions of NCARDB.
- d) Explain the role of RBI in co-operative credit.

- ब) चूक कि बरोबर लिहा. [5]
- RBI ची स्थापना 1934 मध्ये झाली.
  - नाबार्ड औद्योगिक विकासासाठी काम करते.
  - एमएससी बँक व्यावसायिक क्षेत्रातील बँकेच्या अंतर्गत येते.
  - CRR SBI द्वारे निर्धारित केला जातो.
  - परकीय चलन व्यवस्थापित करणे हे RBI चे कार्य आहे.

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा. [20]

- थकीत कर्ज पाठपुरावा.
- किसान क्रेडिट कार्ड.
- ए. एन. बी. सी.
- एम. एस. सी. बँकांच्या समस्या.
- नाबार्ड.
- नॅशनल हाऊसिंग बँक.

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा. [20]

- पीक कर्जाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- MSC बँकांची कार्ये स्पष्ट करा.
- नाबार्डची कार्ये स्पष्ट करा.
- सहकारी बँकांच्या इतिहासाची चर्चा करा.
- पीक कर्जाचे उपयोग स्पष्ट करा.
- NCARDB ची दूरदृष्टी स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील पैकी कोणत्याही 2 प्रश्नांची उत्तरे सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

- महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँकांची प्रगती आणि समस्या सविस्तरपणे सांगा.
- सहकारी पतसंस्थांची रचना स्पष्ट करा.
- NCARDB ची उत्पत्ती आणि कार्ये यांची चर्चा करा.
- सहकारी कर्जामध्ये RBI ची भूमिका स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4527

[Total No. of Pages : 7

[6036]-SODL-2016

S.Y. M.Com.

212 : ENTREPRENEURSHIP AND CASE STUDIES

(CBCS) (2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following.

[5×2=10]

- a) What is the main goal of technology entrepreneurship?
- b) What is Business plan?
- c) What do you mean by a Marketing plan?
- d) Define the term Commercialization.
- e) When was the IFCI Established?
- f) What do you mean by creativity?
- g) Define the term Innovation.

P.T.O.

Q2) Attempt any four out of six from the following.

[4×5=20]

- a) Explain the Importance of Business Plan.
- b) Explain role of government in entrepreneurship development.
- c) Explain the difference between Creativity and Innovation.
- d) Write note on Science technology Entrepreneurship Development.
- e) Write note on Industrial Development Bank of India (IDBI).
- f) Write note on MITCON.

Q3) Attempt any four out of six from the following.

[4×5=20]

- a) Explain steps in the Snapdeal evolution journey as internet entrepreneurship.
- b) Write a note on Peter Drucker's Principles of Innovation.
- c) Write a short note on Small Industries Development Bank of India (SIDBI).
- d) Discuss a case study related to Maharashtra State Financial Corporation Vs. Suvarna Board Mill.
- e) What are the stages involved in the process of innovation?
- f) Explain the prerequisites sources of innovation in brief.

Q4) Attempt any two out of four from the following.

[2×10=20]

- a) Describe the role of Science Technology and Entrepreneurship Development.
- b) Analyse the role of Maharashtra Industrial Development Corporation (MIDC) in entrepreneurship development.
- c) Analyse the various tools and techniques of creativity used in problem solving.
- d) Read the case study and answer the questions given bellow.

A case study of the Adani Group, of which Gautam Adani is the creator, explains the notion of entrepreneurship development. Gautam Adani travelled from Ahmedabad, where he was born, to Mumbai when he was young. He moved to Mumbai when he was 18 years old, leaving his family behind. He began his employment at Mahindra Brothers as a diamond sorter. He created his own diamond brokerage business within two years of working for Mahindra Brothers after getting the necessary experience. He made a tremendous profit of about ten lakh rupees in his first year of the company alone, which was a huge amount in the 1980s. He subsequently began trading commodities in order to purchase PVC for his brother's plastic firm. In the late 1980s, he created Adani Enterprises. He dealt with commodities relating to agriculture and the power industry. Adani Group has formed a relationship with Cargill, an American multinational corporation, with the goal of exporting salt from Gujarat. The company grew over time, and there was no longer a partnership. Adani Group now owns around 5,000 acres of land as a result of this partnership. The policy laws of 1991 allow for possible adjustments, which has encouraged and stimulated business in India,

resulting in large profits for the Adani Group. A decision has been made on a seaport in Gujarat that must be lent to private enterprises. In 1993, this decision was taken. However, this contract was later awarded to Adani Group. The group has worked hard to develop the port to the point where it can now handle approximately 8 crore tonnes of cargo per year, making it India's largest private-sector port. Adani made assumptions about the need for power in the future, which led to the company importing coal. As a result, Adani decided to enter the power and energy business. Adani Power Ltd. was founded along these lines. It has now grown to become one of the largest private thermal power companies in the world, with a capacity of 4620 MW. According to the most recent figures, Gautam Adani is India's 11th richest person, with a net worth of 40 billion dollars and a workforce of 60,500 workers, according to Forbes 2014.

- i) Explain the summary of the above case study.
- ii) What are learning outcomes of the above case study?

Total No. of Questions : 4]

P4527

[6036]-SODL-2016

S.Y. M.Com.

212 : ENTREPRENEURSHIP AND CASE STUDIES

(CBCS) (2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
-

प्र.1) खालील सातपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[5×2=10]

- अ) तंत्रज्ञान उद्योजकतेचे मुख्य उद्दिष्ट कोणते?
- ब) व्यवसाय योजना म्हणजे काय?
- क) विपणन योजना म्हणजे काय?
- ड) व्यावसायिकरण या शब्दाची व्याख्या द्या.
- इ) IFCI या बँकेची स्थापना केंव्हा झाली?
- फ) सर्जनशीलता म्हणजे काय?
- य) नाविन्यता या शब्दाची व्याख्या करा.

प्र.2) खालील सहापैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) व्यवसाय योजनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ब) उद्योजकता विकासात सरकारची भूमिका स्पष्ट करा.
- क) सर्जनशीलता आणि नाविन्यता यातील फरक स्पष्ट करा.
- ड) विज्ञान तंत्रज्ञान आणि उद्योजकता विकास यावर टीप लिहा.
- इ) इंडस्ट्रियल डेव्हलपमेंट बँक ऑफ इंडिया यावर टीप लिहा.
- फ) महाराष्ट्र औद्योगिक तांत्रिक सल्लागार संस्था (MITCON) यावर टीप लिहा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही सहा पैकी चार प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) इंटरनेट उद्योजकता म्हणून स्नॅपडीलच्या उत्क्रांती प्रवासातील टप्पे स्पष्ट करा.
- ब) पीटर ड्रुकरच्या नविन्यतेच्या तत्वांवर टीप लिहा.
- क) स्मॉल इंडस्ट्रीज डेव्हलपमेंट बँक ऑफ इंडिया (SIDBI) वर एक छोटी टीप लिहा.
- ड) महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ वि. सुवर्ण बोर्ड मिल संबंधित केस स्टडीची चर्चा करा.
- इ) नवोपक्रमाच्या प्रक्रियेत कोणते टप्पे असतात?
- फ) नावीन्यपूर्णतेची पूर्व-आवश्यकता स्रोत थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणतेही चार पैकी दोन प्रश्न सोडवा.

[2×10=20]

- अ) विज्ञान तंत्रज्ञान आणि उद्योजकता विकासाच्या भूमिकेचे वर्णन करा.
- ब) उद्योजकता विकासात महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ (MIDC) च्या भूमिकेचे विश्लेषण करा.
- क) समस्या सोडवण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या सर्जनशीलतेच्या विविध साधनांचे आणि तंत्रांचे विश्लेषण करा.
- ड) केस स्टडी वाचा आणि खाली दिलेल्या प्रश्नाचे उत्तर द्या.

अदानी समूहाचा एक केस स्टडी, ज्याचे निर्माता गौतम अदानी आहेत, उद्योजकता विकासाची कल्पना स्पष्ट करते. गौतम अदानी लहान असताना अहमदाबादहून मुंबईला गेले, जिथे त्यांचा जन्म झाला. तो 18 वर्षांचा असताना आपल्या कुटुंबाला सोडून मुंबईत आला. त्यांनी महिंद्रा ब्रदर्समध्ये हिरे शोधून काढण्यासाठी नोकरीला सुरुवात केली. महिंद्रा ब्रदर्ससाठी आवश्यक अनुभव मिळाल्यानंतर दोन वर्षांत त्यांनी स्वतःचा हिरा ब्रोकरेज व्यवसाय तयार केला. एकट्या कंपनीच्या पहिल्या वर्षात

त्यांनी सुमारे दहा लाख रुपयांचा जबरदस्त नफा कमावला, जो 1980 च्या दशकात खूप मोठा होता. त्यानंतर त्याने आपल्या भावाच्या प्लास्टिक फर्मसाठी पीव्हीसी खरेदी करण्यासाठी वस्तूंचा व्यापार करण्यास सुरुवात केली. 1980 च्या उत्तरार्धात त्यांनी अदानी एंटरप्रायझेसची स्थापना केली. त्यांनी शेती आणि वीज उद्योगाशी संबंधित वस्तूंचा व्यवहार केला. गुजरातमधून मीठ निर्यात करण्याच्या उद्देशाने अदानी समूहाने कारगिल या अमेरिकन बहुराष्ट्रीय कंपनीशी संबंध प्रस्थापित केले आहेत. कंपनी कालांतराने वाढली आणि यापुढे भागीदारी राहिली नाही. या भागीदारीमुळे अदानी समूहाकडे आता जवळपास 5,000 एकर जमीन आहे. 1991 चे धोरणात्मक कायदे संभाव्य समायोजनास परवानगी देतात, ज्यामुळे भारतातील व्यवसायाला प्रोत्साहन आणि उत्तेजन मिळाले आहे. परिणामी अदानी समूहाला मोठा नफा मिळाला आहे. गुजरातमधील एका बंदरावर खाजगी उद्योगांना कर्ज दिले जावे असा निर्णय घेण्यात आला आहे. 1993 मध्ये हा निर्णय घेण्यात आला. मात्र, नंतर हे कंत्राट अदानी समूहाला देण्यात आले. समूहाने बंदराचा अशा बिंदूपर्यंत विकास करण्यासाठी कठोर परिश्रम केले आहेत जिथे ते आता दरवर्षी अंदाजे 8 कोटी टन कार्गो हाताळू शकते, ज्यामुळे ते भारतातील सर्वात मोठे खाजगी-क्षेत्राचे बंदर बनले आहे. अदानी यांनी भविष्यात विजेच्या गरजेबाबत गृहीतके बांधली, ज्यामुळे कंपनीने कोळसा आयात केला. परिणामी अदानी यांनी ऊर्जा आणि ऊर्जा व्यवसायात उतरण्याचा निर्णय घेतला. याच धर्तीवर अदानी पॉवर लि. ची स्थापना झाली. ती आता 4620 मेगावॉट क्षमतेसह जगातील सर्वात मोठ्या खाजगी औष्णिक ऊर्जा कंपन्यांपैकी एक बनली आहे. सर्वात अलीकडील आकडेवारीनुसार, फोर्ब्स 2014 नुसार, 40 अब्ज डॉलर्सची संपत्ती आणि 60,500 कामगारांच्या वर्कफोर्ससह गौतम अदानी हे भारतातील 11 व्या सर्वात श्रीमंत व्यक्ती आहेत.

- i) वरील केस स्टडीचा सारांश स्पष्ट करा.
- ii) वरील केस स्टडीचा काय बोध घ्यावा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4528

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-2017

S.Y. M.Com.

**214 : ORGANIZATIONAL BEHAVIOUR AND CASE STUDIES IN
BUSINESS ADMINISTRATION
(2019 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five

[5×2=10]

- a) Define Organizational Behaviour.
- b) What is an ethical dilemma?
- c) Define Self - esteem.
- d) What do you mean by organizational design?
- e) Define the term 'Motivation'.
- f) Define the term 'Conflict'.
- g) Define the term 'Stress'.

Q2) Attempt any four

[4×5=20]

- a) Differentiate between introvert and extrovert personalities.
- b) What are the steps involved in the process of organizational structure and design?
- c) Write a short note on job satisfaction.
- d) Write a short note on Scientific Management.
- e) Write a short note on Total Quality Management.
- f) What are some of the challenges faced by organizations with a diverse workforce?

P.T.O.

Q3) Attempt any four

[4×5=20]

- a) Mention some examples of negative motivators.
- b) What are the assumptions and characteristics of theory 'Z' of motivation?
- c) Write a short note on emotional Intelligence.
- d) List the conditions essential for evolving a group into team.
- e) Mention the reasons for formation of groups.
- f) What do you mean by 'Team Building'? Explain importance of team building.

Q4) Attempt any two

[2×10=20]

- a) Examine the role of information technology in organizations.
- b) Describe the different types of cultures in an organization.
- c) Explain the characteristics and process of motivation with the help of examples.
- d) Solve the following case.

Mr. Suhas was working as a Senior Production Manager in OB Ltd. Due to slowdown, his company declared layoff, due to which he had to be away from his present job. He got another job in a similar company which was at a distance of 40 km from the present workplace. However, the salary offered was much below his present compensation.

After one year hence he was again invited to resume his duties by his former employer. But, he refused to rejoin the earlier company and preferred to be with the newly joined organization. In an informal discussion with him, he justified his decision on the following grounds.

- i) Less interference by the immediate supervisor in routine work.
- ii) Extreme co-operation by the employer.
- iii) Fair and just treatment.
- iv) Opportunity to grow with the organization.

Total No. of Questions : 4]

P4528

[6036]-SODL-2017

S.Y. M.Com.

214 : ORGANIZATIONAL BEHAVIOUR AND CASE STUDIES IN
BUSINESS ADMINISTRATION

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

/एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[5×2=10]

- अ) संघटनात्मक वर्तनाची व्याख्या सांगा.
- ब) नैतिक दुविधा म्हणजे काय?
- क) 'आत्मसन्मान' ची व्याख्या सांगा.
- ड) संघटनात्मक रचना म्हणजे काय?
- इ) 'प्रेरणा' शब्दाची व्याख्या करा.
- फ) 'संघर्ष' या शब्दाची व्याख्या करा.
- य) 'तणाव' या शब्दाची व्याख्या करा.

प्र.2) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) 'अंतर्मुखी' आणि 'बहिर्मुखी' व्यक्तिमत्त्वांमधील फरक स्पष्ट करा.
- ब) संघटनात्मक रचना आणि आराखडा प्रक्रियेत कोणते चरण समाविष्ट आहेत?
- क) टीप लिहा : नोकरीतील समाधान.
- ड) टीप लिहा : वैज्ञानिक व्यवस्थापन.
- इ) टीप लिहा : एकूण गुणवत्ता व्यवस्थापन.
- फ) वैविध्यपूर्ण कार्यबल असलेल्या संस्थांसमोरील काही आव्हाने कोणती आहेत?

प्र.3) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) नकारात्मक प्रेरकांची काही उदाहरणे सांगा.
- ब) प्रेरणा Z सिद्धांताची गृहितके आणि वैशिष्ट्ये काय आहेत ?
- क) टीप लिहा : भावनिक बुद्धिमत्ता
- ड) गटाला संघात विकसित करण्यासाठी आवश्यक अटींची यादी करा.
- इ) गट तयार करण्याची कारणे सांगा.
- फ) संघ बांधणी म्हणजे काय ? संघ बांधणीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.4) कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

[2×10=20]

- अ) संस्थामध्ये माहिती तंत्रज्ञानाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) संस्थेतील विविध प्रकारच्या संस्कृतींचे वर्णन करा.
- क) अभिप्रेरणेची वैशिष्ट्ये आणि प्रक्रिया उदाहरणांसह स्पष्ट करा.
- ड) खाली दिलेली केस सोडवा.

ओ.बी.लिमिटेड या उद्योगसमुहामध्ये श्री. सुहास हे वरिष्ठ उत्पादन व्यवस्थापक या पदावर काम करित होते. औद्योगिक मंदीमुळे उत्पादन कमी झाल्याने कंपनीने टाळेबंदी जाहीर केली त्यामुळे सुहास यांना आपली नोकरी गमवावी लागली. पाठीशी अनुभव असल्याने त्यांना लगेचच दुसऱ्या कंपनीमध्ये नोकरी मिळाली. परंतु ती कंपनी सुमारे 40 किमी दूर होती व वेतन देखील सध्यापेक्षा बरेच कमी होते.

सुमारे एक वर्षानंतर सुहास यांना पूर्वीच्या कंपनीने पूर्वीच्याच पदावर रूजु होण्याची विनंती केली. परंतु, सुहास यांनी नकार दिला. त्यांच्याशी अनौपचारिक चर्चा केली असता त्यांनी खालील प्रतिक्रिया दिल्या.

- i) वरिष्ठांकरवी कमीतकमी हस्तक्षेप, निर्णय स्वातंत्र्य.
- ii) कमालीचे सहकार्य.
- iii) योग्य व न्याय वागणूक
- iv) संघटनेच्या वाढीबरोबरच स्वतःच्या वाढीस वाव.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4529

[6036]-SODL-2018

S.Y. M.Com.

216 : INTERNATIONAL FINANCE AND CASE STUDIES

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following.

[5×2=10]

- a) What is dollarization?
- b) What is mean by Euro Bond?
- c) Features of the IBRD (any two).
- d) What is mean by KYC Norms?
- e) What is mean by Personal banking?
- f) When the international finance corporation (IFC) was established?
- g) What is mean by International Monetary System?

Q2) Attempt any four out of six from the following.

[4×5=20]

- a) Write a note on American Depository Receipts.
- b) Differentiate between convertible and non-convertible currency.
- c) Explain the euro-money market instruments.
- d) How does one send and receive money through Western Union Money Transfer?
- e) Explain the types exchange rate system.
- f) State the developmental activities of the IFC.

P.T.O.

Q3) Attempt any four out of six from the following.

[4×5=20]

- a) Describe the role of depository.
- b) Briefly explain the SWIFT mechanism.
- c) Write a note on Global Depository Receipts.
- d) Discuss the benefits and risks involved in foreign bonds.
- e) What are the major types of foreign bonds found in practice?
- f) Discuss the origin of the IMF.

Q4) Attempt any two out of four from the following.

[2×10=20]

- a) Describe the role of the World Bank in international development.
- b) Explain the five different market mechanisms for establishing exchange rates.
- c) Explain the role of RBI in managing foreign banks in India in terms of capital requirement, entry norms and other factors.
- d) Discuss the advantages and disadvantages of the floating rate system.

Total No. of Questions : 4]

P4529

[6036]-SODL-2018

S.Y. M.Com.

216 : INTERNATIONAL FINANCE AND CASE STUDIES

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडवणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवतात.

प्र.1) खालील प्रश्नांपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[5×2=10]

- अ) डॉलरलायजेसन म्हणजे काय?
- ब) युरोप रोखे म्हणजे काय?
- क) जागतिक पूर्ण निर्माण आणि विकास बँकेची कोणतेही दोन वैशिष्ट्य सांगा.
- ड) केवायसी नियमाचा अर्थ सांगा.
- इ) वैयक्तिक बँकिंग म्हणजे काय?
- फ) आंतरराष्ट्रीय वित्त महामंडळाची स्थापना केंव्हा झाली?
- य) आंतरराष्ट्रीय चलन प्रणाली म्हणजे काय?

प्र.2) खालील सहा प्रश्नां पैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[4×5=20]

- अ) अमेरिकन ठेव पावती ची टीप द्या.
- ब) परिवर्तनीय आणि अपरिवर्तनीय चलन यातील फरक स्पष्ट करा.
- क) युरो चलन बाजारातील विविध साधने सांगा.
- ड) वेस्टर्न युनियन मनी ट्रान्सफरद्वारे पैसे कसे पाठवायचे आणि प्राप्त करायचे.
- इ) विनिमय दर प्रणालीचे प्रकार स्पष्ट करा.
- फ) आंतरराष्ट्रीय वित्त संस्थांची विकासात्मक कार्ये स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील सहा प्रश्नां पैकी चार प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[4×5=20]

- अ) डिपॉझिटरी ची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) स्विफ्ट (SWIFT) यंत्रणेचे स्पष्टीकरण द्या.
- क) जागतिक ठेव पावती ची टीप द्या.
- ड) विदेश रोख त्यातील धोके आणि लाभ स्पष्ट करा.
- इ) व्यवहारांमध्ये आढळणारे विदेशी रोख्यांची प्रमुख प्रकार सांगा.
- फ) जागतिक नाणेनिधी चा उगम याची चर्चा करा.

प्र.4) खालील चार प्रश्नां पैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

[2×10=20]

- अ) जागतिक विकासातील जागतिक बँकेची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) विनिमय दर निश्चितीच्या पाच वेगवेगळ्या प्रक्रिया सांगा.
- क) विदेशी बँकांची स्थापना भांडवल आणि इतर कार्य याबाबत रिझर्व बँक ऑफ इंडियाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ड) तरल विनिमयदराची गुण आणि दोष सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4586

[Total No. of Pages : 4

[6036]-SODL-2019

S.Y. M.Com.

218 : MARKETING RESEARCH & CASE STUDIES

(2019 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) Attempt any five out of seven from the following. **[5×2=10]**

- a) Define Marketing Research.
- b) What is Cluster Analysis?
- c) What are the 7 P's in the marketing mix?
- d) What is Copy Testing?
- e) What is the significance of Ethics in Marketing Research?
- f) What is Market Information?
- g) Name two source of collecting secondary data in marketing research.

Q2) Attempt any four out of six from the following. **[4×5=20]**

- a) What is the role of marketing research in influencing the marketing mix (7 P's)?
- b) What is Marketing Decision Support System? Explain the characteristics of a Marketing Decision Support System.
- c) What are the steps involved in the research process in marketing research?
- d) What is primary and secondary data from internet?
- e) How does cluster analysis help in identifying market segments in marketing research?
- f) Explain the difference between Industrial Goods Marketing Research and Consumer Goods Marketing Research.

Q3) Attempt any four out of six from the following. **[4×5=20]**

- a) Explain the key components of the marketing research process.
- b) Write a note on Multi-dimensional Scaling.
- c) Discuss the significance of ethical considerations in marketing research.
- d) Explain Web based Market Research methods.
- e) Describe the advantages and disadvantages of web-based marketing research.
- f) Explain the audit of a Retail business.

P.T.O.

Q4) Attempt any two out of four from the following. **[2×10=20]**

- a) Explain the role of marketing research in understanding consumer behavior and how it helps in making marketing decisions.
- b) What is advertising Research? Explain the importance of Advertising Research and write the factors affecting Advertising Research.
- c) Describe the meaning and importance of market information.
- d) **Case Study:**

Bank Account

One reputed private commercial bank has planned to expand its business. For this, the management of the bank intends to attract customers from different social strata and groups and thereby open new accounts. Bank has decided to implement a pilot project for this. This project will be implemented in selected villages in rural areas of Pune district.

According to the management of the bank, after collecting preliminary and necessary information about the persons whom the bank wants to open their account with the bank, the management has to decide how to implement the various schemes of the bank. Considering the above, Mr. Hemant Kumar has been instructed to conduct a survey on the income, savings and investments habits as well as requirements of consumers in rural Pune. What information is needed more about rural consumers and citizens such as through which means they earn income, their various occupations, their income and social background as well as their attitude towards savings and whether or not they are eager to open their savings account.

Considering the above information in mind please give suitable advice to Mr. Hemant Kumar regarding the following questions.

- i) As a Commerce researcher, you will advise Mr. Hemant Kumar on what research tools or techniques to use to collect information on investment saving habits of investors, citizens in Pune rural areas.
- ii) Research tools will be used by Mr. Hemant Kumar. Through that, what kind of information they should collect, to get that information, they should study what kind of citizens of Pune rural area, what should be their social, economic and cultural background.

Total No. of Questions : 4]

P4586

[6036]-SODL-2019

S.Y. M.Com.

218 : MARKETING RESEARCH & CASE STUDIES

(2019 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
  - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

[5×2=10]

- अ) विपणन संशोधन परिभाषित करा.
- ब) समूह विश्लेषण म्हणजे काय ?
- क) विपणन मिश्रणात 7 पी कोणते ?
- ड) मजकूर चाचणी म्हणजे काय ?
- इ) विपणन संशोधनात नैतिकतेचे महत्त्व काय आहे ?
- फ) बाजार माहिती काय असते ?
- य) विपणन संशोधनात दुय्यम माहिती गोळा करण्याच्या दोन स्रोतांची नावे सांगा.

प्र.2) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) विपणन मिश्रणावर (7 पी) प्रभाव टाकण्यात विपणन संशोधनाची भूमिका काय आहे ?
- ब) विपणन निर्णय पाठिंबा व्यवस्था म्हणजे काय ? विपणन निर्णय पाठिंबा व्यवस्थेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- क) विपणन संशोधनातील संशोधन प्रक्रियेत कोणते टप्पे समाविष्ट आहेत ?
- ड) इंटरनेट द्वारे प्राथमिक व दुय्यम माहिती मिळविणे म्हणजे काय ?
- इ) क्लस्टर विश्लेषण विपणन संशोधनातील बाजार विभाग ओळखण्यास कशी मदत करते ?
- फ) औद्योगिक वस्तू विपणन संशोधन आणि ग्राहकोपयोगी वस्तू विपणन संशोधन यातील फरक स्पष्ट करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

[4×5=20]

- अ) विपणन संशोधन प्रक्रियेतील प्रमुख घटक समजावून सांगा.
- ब) 'बहुआयामी मोजणी' यावर टीप लिहा.
- क) विपणन संशोधनात नैतिक विचारांच्या महत्त्वावर चर्चा करा.
- ड) वेब आधारित बाजार संशोधन पद्धती स्पष्ट करा.
- इ) वेब आधारित विपणन संशोधनाचे फायदे आणि तोटे वर्णन करा.
- फ) किरकोळ विक्री व्यवसायाचे लेखापरीक्षण स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

[2×10=20]

- अ) ग्राहक वर्तन समजून घेण्यासाठी विपणन संशोधनाची भूमिका स्पष्ट करा आणि विपणन निर्णय घेण्यास ते कशी मदत करते?
- ब) जाहिरात संशोधन म्हणजे काय? जाहिरात संशोधनाचे महत्त्व स्पष्ट करून जाहिरात संशोधनावर परिणाम करणारे घटक लिहा.
- क) बाजारपेठेच्या माहितीचा अर्थ आणि महत्त्व सांगा.
- ड) **केस स्टडी:**
बँक खाते

एका प्रथितयश खासगी कमर्शियल बँकेने आपल्या व्यवसायाचा विस्तार करण्याची योजना आखली आहे. याकरिता विविध सामाजिक स्तरांवरील आणि गटांतील ग्राहकांना आकर्षित करणे आणि त्याद्वारे नवीन खाती उघडण्यात यावी, असा प्रयत्न करण्याचा बँकेच्या व्यवस्थापनाचा मानस आहे. बँकेने यासाठी एक पायलट प्रकल्प राबविण्याचे ठरविले आहे. हा प्रकल्प पुणे जिल्ह्यातील ग्रामीण भागातील निवडक गावांमध्ये राबविण्यात येणार आहे.

बँकेच्या व्यवस्थापनाच्या म्हणण्यानुसार, ज्या व्यक्तींनी बँकेत आपले खाते उघडावे असे बँकेला वाटते, त्याविषयीची एक प्राथमिक आणि आवश्यक माहिती संकलित केल्यानंतर बँकेच्या विविध योजनांचे प्रवर्तन कसे करावे, याविषयी व्यवस्थापनाला निर्णय घ्यायचा आहे. वरील बाब लक्षात घेऊन श्री. हेमंत कुमार यांना पुणे ग्रामीण भागातील ग्राहकांच्या उत्पन्न बचत आणि गुंतवणुकीविषयक सवयी तसेच आवश्यकता याविषयीचे सर्वेक्षण करण्याची सूचना दिली आहे. ग्रामीण भागातील ग्राहक आणि नागरिक अशाप्रकारे कोणत्या कोणत्या माध्यमातून उत्पन्न प्राप्त करतात, त्यांचे विविध व्यवसाय, त्यांची उत्पन्नाची आणि सामाजिक पार्श्वभूमी तसेच बचती विषयी त्यांची भूमिका आणि ते आपले बचत खाते उघडण्यास उत्सुक आहेत किंवा कसे याविषयी कोणती माहिती अधिक आवश्यक वाटते.

वरील बाब लक्षात घेऊन श्री. हेमंत कुमार यांना खालील प्रश्नांविषयी योग्य सल्ला द्या.

- i) वाणिज्य संशोधक म्हणून आपण श्री. हेमंत कुमार यांना पुणे ग्रामीण भागातील गुंतवणूकदारांच्या, नागरिकांच्या गुंतवणूक बचतविषयक सवयींची माहिती संकलित करण्यासाठी कोणत्या संशोधन साधनांचा अथवा तंत्राचा उपयोग करण्याचा सल्ला द्याल?
- ii) संशोधन साधनांचा श्री. हेमंत कुमार उपयोग करणार आहेत. त्या माध्यमातून त्यांनी कोणत्या स्वरूपाची माहिती संकलित केली पाहिजे, ती माहिती प्राप्त करण्यासाठी त्यांनी पुणे ग्रामीण भागातील कोणत्या प्रकारच्या नागरिकांचे अध्ययन केले पाहिजे, त्यांची सामाजिक, आर्थिक व सांस्कृतिक पार्श्वभूमी कशी असावी, याविषयीची त्यांना मार्गदर्शन करावे.

